

Filosofijas identitāte jeb intelektuālā klimata pārvērtības

Tas, kurš ir aizņemts ar definējumiem, nepazīna likteni.

Osvalds Špenglers

Patiesība galu galā uzvar, taču dzīve ir pār šū.

Viktors Šklovskis

*Ne visas grāmatas tiek rakstītas lasītājiem, un ne visas grāmatas ir derīgas lasītājiem;
atsevišķas grāmatas var būt kaitīgas lasītājiem.*

Udo Ulbergs

Saruna par filosofijas identitāti jeb intelektuālā klimata pārvērtību faktiski ir saruna par garumu un intelektuālismu. Tā ir saruna par garuma un intelektuālisma lomu sabiedrībā, garuma un intelektuālisma autoritāti kultūrā, kā arī par būtisku sarunu par iracionālu attieksmi pret garumu, naidu pret garumu, pret to, intelektuālo kapacitāti.

Labi ir zināms, ka filosofijas identitāte ir mobila identitāte, kura mainās laikmetu griežos. Labi ir zināms arī par intelektuālā klimata pārvērtību, kad dažkārt pat ir nepieciešama stratēģiskā pacietība saskarsmē ar intelektuālo mazdabību vai neirozomu un fobijām sociumā.

Šajā rakstā runāsim par filosofijas identitāti šodienas kultūrā. Protams, runāsim par to, kā izveidojās šī identitāte. Filosofijas tāpat kā jebkura cita fenomena identitātes formāšanās ir noteikts vēsturiskais process. Turklāt šis process norit noteiktā kontekstā – citu garīgo procesu vidū, par ko tāpat nākas runāt, izvēloties tamlīdzīgus.

Filosofiskās studijas nenotiek fatāla atrautība no attiecīgās sabiedrības intelektuālā klimata. Tā, piemēram, I.Kanta filosofiskā mantojuma cēloni jāteicami zina par visu filosofa ideju saistību ar tā laika noteiktos sabiedrības slēptos dominājošos garīgos noskaņojumus. Kanta kritiskā filosofija spoži artikulēja bīstamu apziņas svarīgās struktūras apgaismības laikmeta beigās. Turklāt arī pats I.Kants paši akcentēja, ka filosofiskā doma ir organiski vienota ar „īkdienišo sapratni”, par ko viņš konkrēti izsakās „Tā ir tā kritika”. Kants dedzīgi norādīja, ka „augstākā filosofija” ir pakārtota dabai un „īkdienišajam sapratnei”.

Osvalds Špenglers, „pasvāroti apzinīgais diletants” (Karena Svasjana epitets), pret kultūru izturējās kā pret dzīvīgu organismu. Kultūra tāpat kā jebkurš dzīvīgs organisms piedzimst, aizvada bērnības un jaunības periodu, sasniedz noteiktu briedumu, pēc kura seko novecošana un nāve. O.Špenglera fundamentālajā grāmatā kultūras mūža ilgums ir 1000 gadi. Tādējādi Rietumeiropas noriets nav lēns, bet stingri aprēķināta prognoze. Rietumeiropas bojāeja tiek paredzēta ap 2200.gadu.

Kultūras vēsturnieki labi zina, ka O.Špenglera metodoloģija bija vienota ar tā laika (XX gs. sākumā) eiropiešu zinātnieku mēģinājumu visu salīdzināt ar dzīvīgu organismiem. Proti, sabiedrības intelektuālajam klimatam valdīja dzīvīgu organismu kaislības, kas atsaucās arī uz O.Špenglera koncepciju.

Jāzina, ka laikmeta intelektuālā klimata raksturojums vispār ir neiztrūkstošs sižets jebkurā nopietnā pētījumā, aprakstot attiecīgā laikmeta garīgās pārmaiņas. Teiksim, XIX gadsimta un XX gadsimta mūsdienu un literatūras pārmaiņas.

Daudzos tekstos var lasīt, ka XIX gs. idejisko risinājumu avots bija Renesanses popularizātais un no senajiem romiešiem pārņemtais *Homo humanus* ideāls, to pretstatot *Homo barbarus*. Tā rezultātā radās zināšanu, normu, vērtību cilvēciskuma koncepcija *Humanitas*, kas stimulēja apgaismotā cilvēka attīstību un viņa spēju strīdīties par tīrību un dabas haosu. XIX gs. nebija aizmirsta arī Hegela teze par cilvēka gara un domas visvarenību, kas izvērtējās atspoguļojumā „Lekcijās par estētiku”. Hgelis mēģināja, ka jebkura cilvēka doma ir daudz brīvāka un estētiskāka par jebkuru visgrandiozāko dabas parādību. XIX gadsimtā cilvēks ir Visuma valdnieks Emersona, Karleila, Beinsa, Marksa, Tāna, Burkharta darbos, Ogista Konta „cilvēka reliģija”. Cilvēciskuma koncepcija, *Humanitas*, atspoguļoja apgaismotā un izglītota cilvēka ideālu, formēja apgaismības un humanisma ideoloģisko būtību.

Tāpat XIX gs. pakāpeniski izvērtējās divpusēja konstrukcija: kultūra – civilizācija. Pirmajā laikā vērdās „civilizācija” kā uzaugamība pozitīvā vērtībā, tajā apvienojot civilizāto dabu pretstatā mežonībai un tumsonībai. Tāpat visai dzīvībai „civilizācija” kā uzaugamība par sinonīmu visam bezdabiskajam un pragmatiskai aukstajam cilvēku darbībai.

Kultūras jautājums XIX gs. otrajā pusē ar raksturotādas parādības, kas balstījās uz garumu, humanismu, saprātību. Zinātni, kā minētos elementus krievu maksimālistiskajā kultūrā papildināja kultūras kritiķi kā dzīvības patiesība, idejiskums. Kultūra ir tikai tad, ja *Homo humanus* valda pār haosu, dzīvnieciskiem un iracionāliem impulsiem, mistiku, mākslu, panteismu, baidāmno dabas. Ja pārsvaru iegūst pretējā rakstura parādības, tad nākas runāt par nekultūralību, mežonību, barbarismu. Kultūra tādā apstākļos ir bezmākslas, jo tā nav māksla, kur valda mežonība un nekultūralība.

Iebildes pret civilizāciju un vispār opozīcija pret antropoloģisko civilizācionismu sākās XIX gs. otrajā pusē. Piemēram, alternatīvas meklējumi sastopami Šarla Bodlāra filosofiskā formā izteiktajās atziņās. Višbrīdināja, ka pati civilizācija ir spējīga radīt nekontroljamus spēkus – to, ko dēvē par mežonību, iracionalismu. Jau XX gs. sākumā O.Špenglers kultūruoti radikāli pretstata civilizācijai.

Interesanta ir idejiskā pozīcijas argumentācija XIX gs. beigās un XX gs. sākumā. No vienas puses skaidri izpaudās humanās kultūras akcentācija, kad galvenā loma ir cilvēkam, lai, saprātīgi, mērķiem, morālai atbildībai. No otras puses tika uzsvērtas pretjais – dabas un kosmosa enerģija, intuícija, iracionāls entuziasms, dzīvības vitalitāte. Ambivalentloika uzskatāmi atspoguļojās modernistu un avangardistu idejisko piedāvājumu argumentācijā (Van Goga, Sezanā vīstulī, Raiā piezīmī, futuristu manifestos, Māviā, Kandīska tekstos, racionālistiskā maīskā mentalitātē J.Zamjatinā romānā „Māss” (1920), A.Platona „Evengurs” (1927), apziņas dualisma (tehnika-mistika) analīzē Maksa Vēbera darbā „Zinātniekāicinājums” (1919).

Savukārt XX gs. beigās dominēja interese par nenoteiktību, un populārs kļuva princips „pretjais arī ir pareizs”. Tomēr XX gs. beigās svarīgā notikums, visticamākais, ir elektroniskā revolūcija, kuras sekas ir daudz dziļākas nekā zinātniskās un ražnieciskās revolūcijas sekas. Pēc tam cilvēku elektroniskā aktivitāte progresē milzīgā tempā, izmainot dzīvības kvalitāti, cilvēku sociālās lomas un sociālos sakarus, estētiskās un morālās normas, zaudējot aktualitāti cilvēka bioloģiskās un vēsturiskās attīstības laikā sasniegtā vērtības. Elektroniskā revolūcija no vienas puses rada jaunas grandiozas iespējas starppersonālai komunikācijai, tāpat no otras puses nākas konstatēt starppersonālas komunikācijas dehumanizāciju – bezpersoniskumu, racionālo domāšanu, realitātes adekvātās uztveršanas un izpratnes atmiršanu, apziņas

fragment ciju un emocionalitātes noplicināšanos. Elektroniskā revolūcija veicina kopainas un kopsakarību neizpratni un mazina intelektuālo līmeni vispār, par ko liecina daudzi pētījumi. Tas tāpēc, ka cilvēkam nākas nemitīgi veikt visdažādākas funkcijas ar lielu informācijas apjomu; višitāpēc neko nepatur atmiņā, kā ar neanalizēti informāciju, kasā, ne ar prātu, ne ar sirdi.

Tas faktiski bija zināms jau sen, ka informācija „aprij” uzmanību, un informācijas detalizācija un apjoms noplicina uztveri un kritisko domāšanu. Ne velti Rietumos elektroniskās revolūcijas „fanus”, šodienas jauno paaudzi, sauc par stulbo paaudzi (*dumpest generation*) vai prātgājieniem (*distracted*). Elektroniskās revolūcijas rezultātā atmirst tās „tradicionālās” domāšanas formas kā intuīcijas balss, domāšanas nianšes un pustoši, nenoteiktība, pretrunīgums, daudzpusība. Toties ir jauns ieguvums – ilūzija par zināšanu. Ne velti tagad ir populārs aforisms: šodienas pasaulē bāstam kāis drauds nav tumsonība, bet gan ilūzija par zināšanu.

Tos cilvēkus, kuri mēdzen s raksta par sabiedriskās apziņas formu likteni, var iedalīt vairākos grupās. Vieni jau labu laiku raksta par metafizikas norietu, otri – par filosofijas norietu, trešie – par filosofijas vēstures norietu, ceturtie – par literatūras teorijas norietu, piektie – par kultūras norietu un postkultūras rās s kumu, sestie – par ētikas norietu un morāles katastrofas s kšanos. Tā, piemēram, J.H. Bernss ironizē par filosofijas ambīcijām valdīt par dabu un vēsturi, tādējādi it kā spējot nosacīt cilvēkā dzīvības formu. Dzīvības stilu individualizācijas un pasaules uzskatu plurālisma apstākos filosofijām mēdzen s vairs nav spējīga definēt pareizo dzīvības ceļu /1/.

Pedējā laikā nākas lasīt par to, ka „trešās pasaules” kultūras ir labāk saglabājušas garīgā enerģiju un garīgumu, bet Rietumu civilizācija ir nonāusi marasmatvoklī, kad visur iniciatīvu ir pārtvēruši demokrātiskie, politkorektie, „tusiņš”, pederastlī, makdonaldiskie, oligofrēni ar savu nemitīgo „okejiskumu”.

Šajā sakarā Krievijā dāvā par otro Tibetu, paaujoties uz krievu kultūras nesamaitātību un liktenīgo potenciālu „balto” cilvēku konotinentā un palīdzot tās slimajai daļai atveseoties. Krievu kultūra var palīdzēt saglabāt ties „balto” cilvēku kultūrai. Par rietumeiropiešu cerīgo attieksmi pret krievu kultūras perspektīvām pirms vairākiem gadiem lekcijāstāstījādzejniece Olga Sedakova, jo Rietumeiropā ir skaidri jātama garīgā izsmeltība un identitātes zaudšana /2/. Protams, par to runā ne tikai Olga Sedakova. Piemēram, Rietumos dzīvojošais Karens Svasjans par to nesaudzīgi atklāti regulāri izsakās intervijās, rakstos, grāmatās.

Tiek uzskatīts, ka Austrumu civilizācijās ir raksturīgs antropoloģiskais maksimums – ticība cilvēkā pārvēidošanās iespējai, kad šī procesa centrs ir garīgums. Rietumu civilizācijai ir raksturīgs antropoloģiskais minimums – cilvēks ir vitāli saistīts ar savu materiālo vajadzību, kuras iekaro pārvērtību un strikti pieskaņot dzīvībai. Tādā cilvēks ir dzelzaini saplūst ar ražošanu, patērēšanu, naudu, darba organizāciju, politiku utml. Cilvēks ir saistīts ar savu mantkārību, varaskrītību un citām vērtībām. Par to tagad liecina iracionālo kapitālisma demonstrācija dzīvības prioritātes.

Veselais saprāts tāpēc aicina padomēt: ja jau mums nākas runāt par iracionālo kapitālismu, tad ir arī iracionālo filosofija. Patvēlāun kā: šī iracionālo filosofija ir novedusi līdz iracionālajam kapitālismam. Tādējādi šodienas saruna par filosofijas un filosofijas vēstures norietu/krišī/galu ir saruna par iracionālo uzvaru/triumfu filosofijā. Tā ir saruna, kurai ir daudz ilgākā vēsture nekā iracionālo kapitālisma vēsturei, kas aizsākās tikai XX gs. 90.gados. Bet varbūt tas ir tikai formāli. Varbūt šī saruna par

iracionālo kapitalismu ir tikpat sena kā saruna par filosofijas degradāciju. Kā redzsim vēlāk, šodienas filosofijas identitāti ietekmēt kstošiem gadu senī notikumi.

Pašlaik neviens neiebilst pret to, ka mūsdienu cilvēcei piemīt krīzes iezīmes. Pret to neiebilst ne tikai speciālisti, bet arī masu sabiedrība, jo masu apziņā minētie draugi ir stabili nostiprinājušies. Cita lieta, ar ko katram konkrēti asociējas krīze.

Visbiežāk krīzes avoti tiek saskatīti apkārtējā vidē (epidēmijas, dabas katastrofas) un sabiedrībā (kāri, revolūcijas, nemieri, etniskie un reliģiskie konflikti). Tātad ir arī pašlaik, jo krīzes avoti ir gan dabas faktori, gan sociālie faktori (civilizācijas konflikts, enerģētiskā drošība, starptautiskais terorisms u.c.).

Taūšodienšie faktori vairs nav galvenie un virzošie faktori. Filosofi uzskata, ka šodien nākas runāt par antropoloģisko krīzi. Tādā krīzē iemeslus nākas meklēt pašos cilvēkos. Cilvēka filosofiskā doma mūsdienās no „Es” ir pārkāpusi novirzījusies uz „Citu”, kā rezultātā cilvēks zaudē savu garīgo centru, kodolu, savas esamības vadošo līniju. Zaudējot „Es” un vairs nespējot „Es” saskatīt sevī, cilvēks savu „Es” sāk meklēt „Citā”. Mūsdienu cilvēks vairs nav eiropeiskās klasiskās metafizikas un antropoloģijas subjekts [3].

Tomēr šodien nākas runāt ne tikai par krīzi. Aktuāla ir konstatācija, ka mūsdijs varam lielu pārrīcību laimēt. Tāpēc, visticamākais, sarunu par krīzi stimulē pārejas laikmeta mentalitāte, kad krīze tiek konstatēta, šodienas norises salīdzinot ar iepriekšējā laikmeta valdošajām dzīves normām un vērtībām, kuras tagadoti strauji izmainās. Jaunās dzīves normas un vērtības tiek pamatoti kvalitatīvi un kvantitatīvi atšķiras no līdzinājamās dzīves kārtības, kā gribot negribot „vecās” kultūras pārstāvjim nākas izteikt savu neapmierinātību un to rezumēt tādās jēdzienos kā krīze, katastrofa, cilvēces, Rietumu kultūras bojāeja u.tml.

Respektīvi, primārais ir pārejas laikmets un tikai pēc tam tā kvalitāte klasifikācija (krīze u.tml.). To apstiprina arī nākotnes prognozes un to popularitāte vispār. Šodien futuroloģija piedzīvo lielu uzplaukumu, jo daudzi t.s. sociālie filosofi nākotnes prognozes šānsaskatālielāku jēgu nekā gaudāpar krīzi.

Zīmīgi, ka sociālā kulturoloģiskās prognozes XXI gs. neparedz intelektuālā līmea noslāpējumu un garīguma klātbūtnes strauju samazināšanos kultūras procesos. Tāuparedz sociālā demogrāfisko problēmu palielināšanos, kad sociālā kulturoloģiskajā stratifikācijā visu izšķirs transnacionālās korporācijas kā jauns sociālais regulētors cilvēces vēsturē.

Protams, saglabāsies arī līdzinājamā sociālā regulētora – etniskās, šķiriskās, reliģiskās piederības – loma, tāūt vairs nebūs izšķiroša. Transnacionālās korporācijas rokās koncentrēs globālā procesa politiskās vadības funkcijas galvenokārt tādās segmentos kā enerģētika, informācija, *Public Relations*. Starpcitu, ar pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes (2008.-2009.g.) sakarā daudzi analītiķi turpmāk paredz transnacionālās korporācijas ietekmes pieaugumu.

Futuroloģi prognozē ne tikai šauras profesionalizācijas turpināšanos, bet pat padziļināšanos XXI gadsimtā. Profesionalizācijas padziļināšanās prasīs nepātrauktā kvalifikācijas paaugstināšanu. Tajā pašā laikā „tautas” izglītības gaidāmas divas tendences.

Pirmkārt, vidējās izglītības līmenis pazemināsies. Runa ir par masu vidējās izglītības līmea pazemināšanos. Vidējās izglītības galvenais uzdevums būs jauniešu iepazīstināšana ar elementāru pasaules ainu un elementāriem komunikācijas paņēmieniem.

Otrkārt, krasi nodalās tiesības transnacionālās elites izglītošana, gatavojot augstās klases speciālistus profesionālās darbības šaurā jomā. Uz planētās šajai elitei var ietilpt vairāki desmiti miljoni cilvēku (teiksim, no 12 miljardiem planētās iedzīvotāju pie 2050.g.). Elites pārstāvji atšķiras no pārējiem iedzīvotājiem ar humanitāris, kultūroloģiskās izglītības augsto pakāpi, enerģiskumu, gatavību dzīvot multikulturālā sociumā, protot vairākas svešvalodas. Elite diktē dzīves noteikumus uz visas planētas.

Starp eliti un pārējo iedzīvotāju masu sākas konflikti. Tehnoloģiskā elite cietsirdīgi apspieš jebkuru dumpi, tāpēc tas turpināsies ilgi un izvērtīsies savdabīgā III Pasaules karā, kas atsevišķu futurologu ieskatā ir jau šeit.

Elites un konkurētspējīgās masas konflikti faktiski pārvēršas par kultūras apokalipsi, kurai būs vairāki konkrēti iemesli. Piemēram, sociāli kultūroloģisko procesu stihiskums uz planētas; dažādu krasi izteiktu atšķirību palielināšanās starp iedzīvotāju daļām no modernizācijas, darba dalīšanas, bagātības un nabadzības viedokļa; cilvēku ģenofonda masveida degradācija alkoholisma, narkomānijas, AIDS apstākļos; apgaismības ideoloģijas ignorēšana un cinisms, neatbalstot ideju par cilvēces uzplaukumu vispārējās izglītības un humanisma rezultātā; humanitāris kultūras ekstensīvā atražošana/4/.

Futurologu prognožu ticamību šodien apstiprina daudzi procesi. Tajā skaitā, piemēram, mūsdienu sabiedrības izaicinājums, agrākie – sociālais pārticums, izglītība. Tādēļ tas, ko izglītība vairo sabiedrībā, tas, kas tai ir nepieciešams un ko tā intuitīvi izjūt kā nepieciešamību. Proti, sabiedrība šodien no izglītības gaida dažādu profila speciālistu gatavošanu un tādējādi profesionalizācijas klasisko triādi: zināšanas – prasmes – iemašas. Protams, izglītība ar agrākiem pastāvīgajiem problēmu starp *Homo faber* (speciālistu) gatavošanu un *Homo sapiens* (būtībā izprotoša cilvēka) gatavošanu. Pastāv divas tipas zināšanas: pragmātiskās (*techne*) un būtības (*episteme*) zināšanas. Labi ir zināms, ka tikai *episteme* tipas zināšanas stimulē patstāvīgu un kritisku domāšanu, vēl šānos izprast būtību un sakarības.

Futuroloģiskās prognozes šodien nav liels retums. Šodienas laikmeta reta un neparasta iezīme ir cita, proti, cilvēku intereses trūkums par nākotni. Rietumu civilizācijas pārstāvji ilgu laiku (no XVII gs.) dzīvoja ar ticību nākotnei, kad, pateicoties zinātniski tehniskajam progresam un sabiedriskās dzīves organizācijas pilnveidojumam, cilvēki kļūs laimīgi un vius gaida gaišā nākotnē. Runa ir ne tikai par komunistisko nākotni 1848.gada slavenajā manifestā. Runa ir par Rietumu civilizācijas optimistiskajām dzīves perspektīvām vispār. ASV dibinātāji pat neatkarības deklarācijā fiksēja katra valsts pilsoņa tiesības uz laimi (*The pursuit of happiness*).

Priekšstati par nākotni mainījās. Tāpēc nekad nenācās runāt par to neesamību vispār, kā tas ir konstatējams tagad no XX gs. 70.gadiem, kad nepastāv kolektīvie priekšstati par kolektīvo nākotni. Sprotams, tie priekšstati ir vajadzīgi un tiem ir īsti svarīga nozīme. Mūsu priekšstati par mūsu nākotni vītli atsaucās uz mūsu darbību tagadnā – šīs darbības atbildību, vērtību, mērķi, garīgo satvaru, tajā ietvertajām potenciālām cerībām utml.

Mūsdienu laikmets ir anomijas laikmets – ierasto normu nefunkcionēšanas laikmets. Jau 1971.gadā Džons Lenons dziedāja par cilvēku dzīvošanu tikai šodien (*living for today*), apliecinot noteiktu psiholoģisko atmosfēru un dzīves nostādni tāla Rietumu sabiedrībā. Pie 1971.gada anomijas laikmets nostabilizējās arvien dziļāk un tagad jau skaidri izjūtām šī procesa sekas. Piemēram, šodienas mūsdienu zinātnā anomijas laikmeta

klātbūtni atspoguļo terminoloģiskais iedalījums *contemporary art* un *modern art*, ko strikti ieviešo instalāciju, akciju, performances apjūsmotīji, jo, lūk, tikai *contemporary art* ir pievērsts tagadnei, bet *modern art* ir pievērsts nākotnei, kas nav modēgi postmodernisms. Kā zināms, postmodernisms jeb *contemporary art* sevi nekad nav apgrūtinājis ar radošu darbu un darbu vispār. Marsels Džūšans patma un izstādē eksponēja gatavu klotepodu, *Redy-made* vispār balstās tikai uz gataviem citu cilvēku izstrādātiem priekšmetiem. Piebilstams, ka Austrumeiropā, kuras iedzīvotājus pēc 1989.gada nācās pierādīt kā garīgā ievirzītā mēdienu iracionālajam kapitālismam valstī, par Sorosa fonda naudu cēlās tikai *contemporary art* muzejus (Rīgā gribēja celt, bet vēl tas nav noticis).

Nepāriet par nākotni un neticot nākotnei, cilvēki zaudē prasmi novērtēt vēsturiskos notikumus un vispār zaudē interesi par pagātni. Šodien dominējošā nevērtīgā attieksme pret vēsturi jau ir triviāla patiesība, un tas ir ne tikai postmodernisma mēkslas un filosofijas propagandētāju nopelns. Cilvēkiem, kuri neinteresējas par nākotni, nevar būt un nav vajadzīga garīgā lāderis un idejiskais vadonis. Tādēļ cilvēku trūkums šodien ar ir triviāla patiesība. Par personību trūku politikā šodien ne tikai Latvijā, Eiropas Savienībā, bet arī Ziemeļamerikā.

Nākotnes ideālu deficīts stimulē anarhiju gaumes un vērtību sfērā. Kad bija ticība dzīves progresam, tad tika augstu vērtētas viss, kas varēja veicināt dzīves progresu. Ja nav ticības nākotnei, tad nav vajadzīga arī vērtību hierarhija. Ne velti šodien valdātas bezprātis, ko sauc par „vērtību plurālismu”.

Ja nav nākotnes, tad nav vajadzīga arī sociālā lomu hierarhija, jo nav zināms, kura sabiedrības grupa efektīvāk var iesaistīt nākotnes ideālu sasniegšanā. Agrāk patvaizs uz rakstniekiem, māksliniekiem. Tagad viņi nav vajadzīgi. Apstākos, kad sabiedrībā nav principiāli svarīgi uzdevumi, mazinās intelektuālā loma. Nododoties patērēšanas rīpram un dzīves baudīšanai, cilvēkiem nav vajadzīga intelektuālā palīdzība, jo katrs pats vislabāk zina savas miesas vajadzības. Intelektuālā apgaismības misija šodien ir kļuvusi par anahronismu. Ja sabiedrībā nav kopēju mērķu, tad strauji izzūd interese par sabiedriski politisko dzīvi. „Baltie” cilvēki norobežojas savās firmās un subkulturās, tūkstinstinktīvi cerot mierīgāk pārlaist pērejas laikmeta grūtības, tajā pašā laikā acīmredzot nevisai cenšoties iedziļināties pērejas laikmeta loka, jo tas liek sevi apgrūtināt ar vēsturiskajām retrospekcijām.

Pērejas laikmeta galvenais avots ir demogrāfiskās izmaiņas, kad planētas iedzīvotāju skaits radikāli palielinās. Demogrāfiskā faktora ietekmē pērejas laikmetā mainās dzīves kvalitāte uz visas planētas. Tādēļ vislielākā spārmā konstatējamas no XX gs. 70.gadiem eiropēiskajā kultūrā un tās mēdz salīdzināt ar notikumiem Senajā Romā mūsdiāsrakstos.

Ar antīkajās sabiedrībās samazinājošā dzimstība, izplatījās homoseksuālisms un iecietība pret seksuālajām perversijām. Rīmiešu skaits saruka. Turpretī barbaru ciltis izplatījās romiešu saimniekošanas tehnoloģijās, pieauga pārtikas apjoms un kvalitāte, dzemdējot šajām sievietēm sāniņus medicīniskā palīdzībā. Barbaru ciltis samazinājās mirstībā un pieauga dzimstība. Tā rezultātā romiešu pierobeža kļuva bieži apdzīvotā teritorija. Barbariem kļuva par šauru, un viņi tiecās uz civilizātajām teritorijām, kur sava varas slāņa pasionāritē strauji atslāba un nespēja pietiekami organizēt pretestību barbaru invāzijai.

Ar tagad postindustriālās valsts dzimstība strauji samazinās, un homoseksuālisms ir

k uvis par elementu dzves praksi, kuru aizsarg sabiedriskā doma un likumi. Trešās pasaules valstīs iegādājās pieeju industriālajam lauksaimniecības un medicīnas tehnoloģijām, un šo valstu iedzīvotāju skaits krasi pieauga, kā rezultātā sākās demogrāfiskais spiediens (migrācija) uz postindustriālajām zemēm.

XX gs. 70. gados eiropeiskaj kultūras kslums, saraujot apmēram 300 gadus ilgu virzību, kuras viena no kardinalajām iezīmēm bija pārtība – kultūras kontinuitāte. Aizvadītajos apmēram 300 gados valdīja noteiktas dzves normas un vērtības. Kā jau minējām, prioritāte bija progresam visās dzves sfērās, bet pašī zinātniski tehniskaj jomā, kas kalpoja par kritēriju tautu un valstu attīstības pakāpes vērtējumam. Prioritāte bija arī brīvībai zinātnē, kuras mērķis ir dabas pakāpšana un izmantošana. Sociālās sfērās prioritāte bija demokrātijai, kura balstās uz vairākuma gribu, realizējot vislielāko tiesības. Garīgajā kultūrā savukārt prioritāte bija mākslai un māksliniekiem, kuri patiesi atspoguļo dzīvi.

Emotīvā demogrāfiskā izmaiņu unikālā raksturu cilvēces vēsturē, mūsdienu pēdējās laikmetam ir arhiglobālās vēriens – kultūras būtiski mainās ne tikai pēc aizvadītajiem daudziem gadsimtiem, bet aizvadītajā mūkstokšgadam. Iespējams, cilvēces vēsturē pirmo reizi kultūra tik radikāli izmainās, un izmaiņas notiek īsā periodā – cilvēkam šajā laikā. Tāpēc atsevišķos kultūras segmentos šodien nākas konstatēt nevis strukturālu transformāciju, bet gan tikdizains izmaiņas, kā aktuāls kļūst jautājums par visas sistēmas pastāvīgas iespējamību vispār. Jāmin arī par metafikas, filosofijas, vēstures, literatūras teorijas u.c. norietu – pastāvīgas izbeigšanās.

Demogrāfiskā pēdējās laikā būtiskas sociālās izmaiņas var notikt cilvēkam šajā laikā. Tāpēc cilvēks nespēj piemēroties pārmaiņām un nonāk stresa stāvoklī, – cilvēks steidzas visu pagatīt: gan dzīvot, gan dzīvot izbaudīt. Vēsturiskā laika saplacināšanās galu galā noved pie tā, ka virtuālās vēstures laiks saplūst ar reālo laiku.

Demogrāfiskā pēdējās, protams, izpaužas demogrāfiskajos procesos. Tādu demogrāfiskā pēdējās var izpausties arī citādi. Sākotnēji sakarības starp vēsturiskajiem laikiem un paaudzēm, sabrukā apziņas ierastās formas, iestāšanās politiskā krīze, notiek varas erozija un sabiedrības vadīšanā iestāšanās haoss, atbildības trūkums, korupcija, dzves nestabilitāte sekmīgam alkoholismam, narkomānijai, pašnāvības, pārstāj konstruktīvi funkcionēt pasaules politiskie institūti (piemēram, ANO), starptautiskā tiesību sistēma (ASV to ignorēja, iebraukot Irāk 2003.g.). Demogrāfiskā pēdējās var ietekmēt mākslu, filosofiju, par ko liecina postmodernisma iespējamība vispār. Lielas pārmaiņas notiek ideoloģiskā morālā normu un vērtību sistēmā. Tas viss ir tāpēc, ka straujo pārmaiņu periodā nav laika nostiprināt normas, vērtības.

Planēta ir kļuvusi par šauru postindustriālo sabiedrības ekonomiskajiem mehānismiem. Interesanti, ka no XX gs. 70. gadiem samazinās zinātniski tehniskā progresa temps, jo sarežģītu industriālo tehnoloģiju izstrādes laiks ir kļuvis ievērojami (2-3 reizes) ilgāks, salīdzinot ar 60. gadiem, kad tehniskās sistēmas mainījās ik pēc 2-3 gadiem. To var izskaidrot ar vispārējā cilvēciskā „materiālā” pasliktināšanos, proti, ievērojami ir samazinājušies cilvēku radošā kognitīvā spējas. Tādu var pieņemt, ka zinātniski tehniskā progresa palānināšanās ir izskaidrojama ar postindustriālo sabiedrības izsmeltību, kā arī planēta ir kļuvusi par šauru postindustriālo sabiedrības ekonomiskajiem mehānismiem /5/.

Zināms izskaidrojums ir arī sabiedriskā apziņas formu norietam, par ko tika minēts agrāk un kas ir organiski saistīts ar filosofijas identitāti. Turklāt var izrādīties, ka

attiecīgās sabiedriskās apziņas formas norieta dziļākās saknes ir meklējamas filosofijā – cilvēku uztveres un izpratnes pamatbūtībā. Lai to konkrēti noskaidrotu, protams, vispirms nepieciešams pievērsties atsevišķu sabiedriskās apziņas formu norietam. Piemēram, literatūras teorijas norietam.

Tagad ir sastopams viedoklis, ka XXI gs. sākumā literatūras teorija ir pārstājusi eksistēt kā patstāvīga zinātniskā disciplīna. Literatūras teorijas mērķis bija apmēram 80 gadi – no XX gs. 10.gadu beigām līdz 90.gadu sākumam [6].

Literatūras teorija radās pateicoties t.s. krievu formālistu darbībai. Krievu formālisti J.Tiņanovs, V.Šklovskis u.c. pirmie pievērsās literatūrai kā teorētiskam pētījumu autonomajam sfērai. Viņi izstrādāja literatūras teoriju apzinot attiecīgos nosaukumus, socioloģijas, psiholoģijas, vēstures, filosofijas. Tādā literatūras analīzes netika iemēģināta sociālā vīsturiskais, mākslinieciskais garšais un intelektuālais konteksts. Bet galvenais – netika iemēģināta autora personības specifika.

Krievu formālisti izdomāja „literāriskumu” kā daļu literatūras centrālā fenomenā, ko viņi iecerēja pārvērst par savu teorētisko studiju priekšmetu, formālu aprīnināt tiecoties atklāt literatūras tipiskās iezīmes. Pirms krievu formālistiem līdzīga pieeja (apzinot attiecīgos nosaukumus konteksta) neilgu laiku bija XIX gs. otrajā pusē Vācijas mākslas zinātnē (H.Voflāns, O.Valcels), cenšoties atrauties no dominjošās kultūrvīsturiskās paradigmas, saskaņā ar kuru daļējs darbs tika traktēts attiecīgā laikmeta visdažāko garīgo parādību kopsakarībā.

Krievu formālistu literāri teorētiskā darbība apstāvēja 30.gados, taču viņu zinātniskais mantojums „jaunu elpu” ieguva 70.un 80. gados, kad Rietumos un PSRS tika publicēti un detalizēti komentēti formālistu darbi, bet no 1981.gada Rietumos kā „Tiņanova lasījums” slavenā vēsture.

Tomēr no XX gs. 70.gadiem, bet paši 80.gadiem, literatūras teorija sāka tuvināties filosofijai, vēsturei, socioloģijai, nokļūstot krievu formālistu un „Tiņanova lasījumu” daļēnīku viena daļa tieši izvērtās. XX gs. otrajā pusē populārais dekonstruktīvisms kā dominjošā filosofiskā struktūra kopā ar feminismu, postkolonālismu un jauno vēsturiskumu tipiski postmodernistiskā manierē iznācēja robežā starp daļēji literatūras tekstiem un citiem tekstiem. Visu tekstu interpretācijas galvenie filosofiskie koncepti lēnām kļuva kultūras teorija.

Tiesa, literatūras teorija vispirms „glābās” semiotiskajos projektos, pēc tam semiotikā kā kultūras teorijā. Tā, piemēram, Jāņa Lotmans arvien vairāk un vairāk no literatūras teorijas pievērsās semiotikai kā visaptverošai kultūras teorijai. Viņš rakstīja, ka kultūroloģija kā tā par vispārīgā zinātniskā metodoloģiskā poligona. Savukārt jādziens „kultūra” viņa darbos nereti ieguva semiotisku nokrāsu: „Kultūra kopumā var tikt apskatīta kā teksts”; „Zinātnes mērķi kultūrā var iedomāties kā struktūru, kura ir iesaistīta tajā rīcībā pasaulē”; „...pat kultūra var tikt aplūkota kā pazīojumu summa, ar kuriem apmainās dažādi adresāti.”; „...kultūrā var skatīties vienotu pazīojumu.” [7].

Semiotikas zinātniskie pamati tika izstrādāti XIX gs. beigās un XX gs. sākumā, taču semiotikas masveida pielietojums sākas tikai apmēram pēc 50 gadiem – no XX gs. 60.gadiem gan ASV, gan Rietumeiropā (R.J. Kobsons, K. Levi-Stross, R. Barts u.c.) un Austrumeiropā (Tartu-Maskavas skola). Tas ir saistīts ar laikmeta intelektuālo klimatu. Pirmkārt un galvenokārt – aizraušanās ar scientisma vilinājumiem. Scientisms kļuva par sava veida zinātnes filosofiju, un tas atstāja milzīgu ietekmi arī uz literatūras zinātniekiem. Krievu formālistu orientācija ar bija scientiska un lielā mērā saskaņā ar avangardistisko

intelektuālo atmosfērā Krievijā pirms revolūcijas.

Semiotikas rašanās laikā XIX/XX gs. mijzinātnē dominēja kultūrvsturiskās intereses, un semiotikas klasiķu F.de Sosra, P.rsa darbu rezultātā neizmainījās kultūrvsturiskās intereses. Semiotiskā paradigma uzplauka tikai pēc apmēram 50 gadiem.

Semiotikas zinātniskie pamati (metodoloģija, terminoloģija) „atdzimst” valkātā, kas saskana ar scientisko patosu zinātniskajā domā XX gs. 60.gados. Ar humanitāro zinātnu pārstāj gribēt „sti” zinātnieki un būt kopā ar matemātiem, fiziķiem, biologiem.

XX gs. 50. gados uzplauka kibernetika. Tolaik sāka strauji attīstīties informācijas tehnoloģijas un matemātiskā lingvistika, kuru visvairāk apskauda literārzinātnieki. Pretvalodu sāka izturēties kā pret mašīnu, kura rada runu. Tika proponēti viedokļi, ka valodas mašīnas darbību var precizēt, programmēt, prognozēt, aprakstīt matemātiskām formulām. Tolaik mēģināja nodarboties ar mašīnas veiktu tulkošanu, no kuras praktiski nekas neradās, tāpēc lingvistika tika uzskatīta par „stūznī” – *linguistic science*. Matemāti i nekaunējās nodarboties ar lingvistiku. Par humanitāro zinātnu scientiskā orientācija manifestējās J.Lotmana raksts ar tipisku nosaukumu „Literārzinātnieki ir jēkātā par zinātni” (1967). J.rijs Lotmans izdomāja jaunu terminu – semiosfēra.

Humanitārajās zinātnās scientisms izpaudās tendence pēc iespējas vairāk aprakstīt dažādas sociālās un garīgās kultūras parādības vienotā metodoloģiskajā rakursā. Turklāt pasvītī zinātniskā rakursā, ar ko saprata eksakto un dabas zinātnu metodes, kad autors izmanto shēmas, grafikas, tabulas, abstraktus burtu simbolus. Jau krievu formālisti lietoja abstraktus burtu simbolus, piemēram, eīnā tekstā stila izskaidrojums.

Lieta ir tā, ka scientisms XX gs. 60.gados asociējās ar akadēmisko disidentismu, tātad patērētiskais, politiskais, ideoloģiskais disidentisms asociējās ar pretestību valdošajai kapitālismā (Rietumeiropā) vai sociālismā (Austrumeiropā) iekārtai. Turklāt Tartu-Maskavas skola bija saistīta ar cilvēktiesību aizstāvēšanu kustībā Padomju Savienībā, bet franču semiotiķi bija saistīti ar kreisajām kustībām, feminismu, marksismu, psihoanalīzi savā valstī.

Semiotiskā pieeja garantēja „zinātniskumu”. Dai literatūrā, folklorā, mitoloģijā, etnogrāfijā, psiholoģijā, mōdē, kultūras vēsturē, – tas viss nonāca semiotiķu uzmanības lokā. Vienotu metodoloģisko rakursu vajadzēja akcentēt, tādēļ semiotiķi uieicināja terminoloģiskām konstrukcijām kā „semiotiskais kods”, „semiotiskā valoda”, „strukturālā poētika”, „semiotiskā modelējošā sistēma”, „strukturā”, „teksts”, „zēme”, „zēmes kods”/8/.

Literāras teorijas paraugs XX gs. vienmēr bija lingvistika, kura imitēja eksakto zinātnu instrumentāciju. Literārzinātnieki sapņoja par lingvistikas ekstrapolāciju – attiecināšanu uz literāras teoriju. Tāpēc tagad ir skaidrs, ka lingvistikas nepilnības sekma literāras teorijas nepilnības, bet visu nepilnību sākums meklējams, kā redzsim vēlāk, filosofijā.

F.de Sosra formulēja divas fundamentālas tēzes.

Pirmkārt, valoda tiek pretstatīta runai.

Otrkārt, sinhronija un diahronija tiek pretstatīta viena otrai.

F.de Sosra koncepcijā valoda ir abstrakta sistēma, un tā tiek manipulēta, pretstatīta runai. Valoda ir sistēma, kura rada runas darbību. Valoda ir cilvēciskota izpausme, sociāli determinēta izpausme, mehānisms, kuru lieto cilvēki. Tāpēc F.de Sosra koncepcijā valoda ir ar metafizisku fenomenu, ideāls mehānisms, ar kuru cilvēkam ir netieša saistība. F.de

Sos rs nevar ja noliegt to, ka valoda ir soci ls fenomens. Ta u vi š manipulāt vi skaidro, ka soci lais ir tikai soci l konvencija – z me. Sabiedr ba bez iniciat vas un tikai form li piedal s š s konvencijas realiz cij , p r emot konvencijas no saviem sen iem. Valoda t d j di eksist it k rpus cilv kiem, un cilv ki nav tiešie valodas nes ji. F.de Sos rs rakst ja, ka valoda nav run jōš subjekta funkcija; valoda ir produkts, ko pas vi re istr indiv ds; valoda nekad neparedz iepriekš ju refleksiju, un valoda ir kaut kas t ds, kas ir katram, bet taj paš laik kop gs visiem un atrodas rpus to pašnieku gribas.

Tagad tiek atz ts, ka zin tniskuma un zin tnes v rd F.de Sos ra koncepcij valoda tika apzin ti atrauta no cilv ka un p rv rsta par abstraktu sist mu, lai ar valodu veiktu struktur listiskus p t jumus. Un, saprotams, t da pieeja atspogu oj s vis semiotik : lai k du z mju sist mu t nep t tu, vienm r š z mju sist ma tiek atrauta no to autoriem – indiv diem, kuri sist mu rad juši. K redz sim v l k, tas pats notika filosofij .

Savuk rt sinhronijas un diahronijas pretstat jums F.de Sos ra koncepcij noveda pie t , ka valodas v sture ir kaut kas r js valodai, un valodas v sture nav organisks process visp r. Lingvistiskais materi ls vienm r ir soci li, individu listiski, kult rv sturiski iekr sots. To apzin ti ignor ja F.de Sos rs un p c vi a XX gs. otr s puses semioti i.

F.de Sos ra ieskat valoda ir homog na, un valod nav v sturiski diferenc tu elementu. Sinhroniskums tiek attiecin ts uz visu attiec go abstrakto sist mu – valodu. Lingvistu uzdevums ir aprakst t šo sinhrono fenomenu. Valodas v sturei nevar b t patst v gas discipl nas statuss. Par valodas v sturi var liecin t tikai sinhron fenomena atseviš i sl i. F.de Sos rs valodu sal dzina ar šaha sp li. Šaha sp les teorijas risin jumi neparedz izmai as sp les noteikumos, kas k sist ma saglab j s homog na, sinhrona. Tas pats notiek ar valodu. Jauni v rdi neizmaina abstrakto valodas sist mu. K zin ms, šo principu v l k piem roja jebkura kult ras materi la semiotiski struktur laj anal z , kad materi la autoram un soci lajiem, gar gajiem, kult rv sturiskajiem apst k iem nav nek das noz mes.

N kas piebilst, ka zin tniskuma un zin tnes v rd literat ras teor ti u viena da a bija ar mieru izlikties neredzam pašu galveno v rda m ksl – po tisk t la b t bu, par ko 1981.gad , polemiz jot ar tolaik mod gajiem „struktur listiem”, lieliski rakst ja Aleksejs Losevs. Vi a teiktais, manupr t, ir tik prec zi formul ts, ka vispareiz k ir cit t ori in l valod : «

»/9/.

Ar v sturnieki t pat k literat rzin tnieki run par savas zin tnes norietu. Viens no iemesliem t dai t mai ir postmodernisma filosofisk attieksme pret v sturi. Diskusij par v sturisko zin šanu objektivit ti postmodernisti skandalozi apgalvo, ka m s v sturi redzam tikai ar diskursa starpniec bu, kam var b t vien gi politisk , est tisk , ideolo isk v rt ba. Postmodernisti nev las p t t v sturi, bet gan sacer t v sturi. Rietumos pret taml dz gu apgalvojumu iebilst v stures speci listi, uzskatot skandalozos izteikumus par m in jumu „nogalin t” v sturi /10/.

Cits iemesls ir tas, ka m sdien s visp r radik li izmain s attieksme pret v sturi, kuras šodienas autori liel vienpr t b atmet visus iepriekš jos priekšstatus par savas zemes pag tni un t s izkl stu v las nomain t ar kaut k du jaunu pag tnes skat jumu, kur oblig ti ir j b t eksotiskiem, intri jošiem, skandaloziem sižetiem. Taml dz ga v stures izpratne, saprotams, sasauc s ar m sdienu kultur domin jošo izklaid šanas tendenci, inform ciju apvienojot ar emocion lu baud jumu (mediju sf r b d gi slavenais *infotainment* form ts). Turkl t šodien v sturi ne tik daudz analiz un apraksta, k dz l gi izsmej. Historiogr fiskie ekskursi ne reti ir parodiski un anekdotiski.

V stures zin tnes att st ba visjaun kaj laik nenoliedzami ir saist ta ar m sdienu postmodernistisk laikmeta sabiedrisk apzi u, kad v rt ba un priorit te ir nevis idejiskajai vienot bai, bet gan daudzveid bai – idejiskajam plur lismam. Liela noz me ir tam, ka cilv ki netiecas p c gaišas n kotnes, bet gan v las sav d ku šodienu – tagadni. Turkl t postmodernistisk laikmeta sabiedrisk apzi a k st arvien individu listisk ka, tiecoties individualiz t ar v sturi. T d j di pag tne tiek pak auta individu listiskajai interpret cijai, bet nevis idejiskajai vienot bai, kop bai, kas var tu attiekties uz visu attiec go tautu.

N kas atcer ties, ka v stures sacer šana vienm r ir bijusi saist ta ar nosac ti relat vu vienpus bu, kas veicina k das sabiedr bas da as neapmierin t bu. V sture ir discipl na, kurai l dz šim nav izdevies atrast universi lu „atsl gu”, ar kuru var tu atsl gt visas durvis pag tnes nam un vien d m r apmierin t visus sociuma p rst vjus. T , piem ram, Jauno laiku s kum v sturisko darbu autori neiev roja, cik svar ga loma sabiedr bas dz v ir paraž m, valodai, mitolo ijai, likumdošanas sist mai, apk rt jai videi. XIX gadsimt K rlis Marks v sturniekus aicin ja respekt t to, k uz cilv ku dz vi atsauc s ekonomika un soci lais st voklis. Herders un H gelis v stur akcent ja kult ras daž du fenomenu struktur lo vienot bu. Durkgeims rakst ja par soci lo mode u lom u, Freids – par iracion lo un neapzin to faktoru lom u indiv du dz v . Tagad dz vojam laikmet , kad ne tikai no v stures gaid m izklaidi un emocion lo baudu, bet pret v sturi izturamies necien gi visp r.

M sdienu v r g kie dom t ji jau labi pasen secin ja intereses pieaugumu par antropolo iju, kas faktiski noz m kult ras koncepta pielietojumu visdaž d kaj s izzi as sf r s un turkl t visplaš kaj noz m . V sturnieki, ekonomisti, sociologi, psihologi, eogr fi s ka rakst t par kult ras lom u cilv ku darb b , uzved b , komunik cij . T tas virz s kopš XX gs. 70.gadiem, sasniedzot zin mu kulmin ciju ASV, Rietumeirop un Austrumeirop 80.un 90.gados. Var pat run t par zin mu kult ras koncepta ekspansiju min taj period , kad daudzus p r ma kult ras studiju (*cultural studies, performance studies, cinema studies*) m nija.

Lieta ir t , ka kult ras studijas veicin ja jaunu attieksmi pret v sturi un galu gal

priekšstatu, ka t.s. tradicionālās stures zinātnē zaudē aktualitāti un noriet. Faktiski runa ir par jaunu pieeju stures atspoguļošanai. Šī pieeja vairāk vai mazāk apzināti balstās uz kultūras determinisma principu. Kultūras psihologi, piemēram, secina, ka kultūras atšķirības nosaka arī cilvēku psiholoģiskās atšķirības un visiem cilvēkiem nepiemērotas identiskas tieksmes un pamudinājumi. Kultūras ekonomisti saprata, ka patērētājas problēma ir cieši vienota ar attiecīgās kultūras specifiku. Viņi tāpat saprata, ka ekonomiskajam darbam milzīga nozīme ir iracionālajai patērētājai, kas arī ir kultūras determinanta izpausme /11/.

Pesimistisku attieksmi pret kultūras sabiedrības apziņas sfēru var nosaukt attiecīgās sfēras iekšējā izmaiņu nepietiekami pilnīga izpratnē, kas tas ir ar vēsturi. Tas attiecas arī uz daiļliteratūru, par kuras norietu tagad nākas lasīt, ņemot vērā Eiropas kultūras XVIII-XX gs. daiļliteratūras bijušās centrālās komponentes – izglītības, nacionālo kanonu, vērtību, uzskatu, morāles normu avots. Daiļliteratūra kā sociālo zināšanu translācijas līdzeklis, estētiskās refleksijas, morāles, garīguma translācijas tagad izzūd. Daiļliteratūras klasiskās funkcijas pārņem jaunās mediji, dažādi veidi papildinot lasītāju kontaktu ar literāro darbu. Tas var notikt arī ekrānā, palīdzību, skanošu vārdu, kinētiskiem žestiem, dzīvīgo izpildījuma enerģētiku. Tādā veidā, uz kuru šodien balstās multimediju komunikācija. Daiļliteratūra kā medijs papildinās ar virtuālajiem līdzekļiem.

Vērtējot šodienas norises atsevišķās zinātnēs, nav lieki atcerēties, ka metodoloģiskās attiecības starp dabaszinātni un „nedabaszinātni” laika gaitā ir vairākkārt mainījušas. Tā, piemēram, XVI-XVIII gs. vispār nemitēja nošķirt zinātnes. Tolaik uzskatīja, ka cilvēks un sabiedrība ietilpst vienā sistēmā – dabas sistēmā. Tāpēc šīs sistēmas zinātniskajai izziņai ir derīga viena metodoloģiskā pieeja, vienas un tās pašas metodes un gnozēoloģiskās procedūras. Tolaik katrā zinātnē metodoloģiskais pamats bija matemātika. Tādomāja Bekons, Dekarts, Leibnīcs, Kants, Marks. Katras zinātnes iespējas un rezultātu vērtību nosaka matemātikas klātbūtne.

Zinātnē radikālās izmaiņas notika XIX gs., kad sākās metodoloģiskā polarizācija. No vienas puses autonomi nodalījās zinātnes par dabu, no otras puses – zinātnes par garīgo kultūru. Tas notika tāpēc, ka konstruktīvā tika atzīta garīgās kultūras fenomenu izpētes specifika. Tā, piemēram, mēģināja un literatūras, folkloras un mitoloģijas, vēstures un etnogrāfijas izziņas sfērā dominēja interpretācija, bet nevis izskaidrojums, dominēja individualizācija, bet nevis ģeneralizācija, dominēja dialoģisks kontakts ar izpētes priekšmetu.

XX gs. polarizācija sasniegta zināmu antagonistisku kulmināciju strikti norobežotajiem jumiem *sciences* un *humanities*. Taču XX gs. otrajā pusē sākās jauns etaps zinātniskās domas metodoloģiskajā vēsturē. Radās tās jaunas zinātnes kā kibernetika, informācijas teorija, semiotika, sinerģika. Dabaszinātņu un humanitāro zinātņu metodoloģijā kļuva kopīga, izmantojot tādus jēdzienus kā informācija, sistēma, struktūra, funkcija, sakari, vadība, organizācija u.c. Sākās starpdisciplināro pētījumu laukums, kas joprojām turpinās.

Kā zināms, XX gs. nogalē, tādā postmodernismā, metodoloģiskā prioritāte valda ar garīgajai kultūrai – domāšanai ar konceptiem, koncepciju akcentācijai darba interpretācijā ne tikai konceptuālisma stilistikā, virzienā, bet arī instalācijās, performansēs, akcijās u.tml.). Postmodernismam nav sveša gnozēoloģiskā ievirze – vēl šāns izzināt mēģinājums cilvēka vietu pasaulē. Postmodernismā saglabājas priekšstats, ka mēs esam ir vistuvāk patiesībai un tāpēc mēs esam var diskutēt ar zinātni un

filosofiju, kad mēs varam iemāties izprast nevis iespējamos riskus, bet vienīgi bīstamību.

Tiesa, zinātniski tehniskais progress XX gs. sasniedza triumfu cilvēcei, kas nostiprināja materiālistisku, scientisku, tehnoloģisku pasaules uzskatu un principiāli jauna tipa apziņu, mentalitāti, domāšanas formas, kurās visu nosaka pragmātisms, komercializācija, patērēšanas mīja, baudas iegūšana no jebkura cilvēka esamības segmenta. Postmodernisms valda plurālisma principus, kas no vienas puses nodrošina individuālus un subkulturālus daudzveidības iespējamību, taču no otras puses devalvē kultūras tradīcijas, normas, vērta visdažādākajiem cilvēku dzīves jomām. Savukārt kreativitātes princips, kam ir liela loma postmodernismā, var deformēties superiornitātes patos. Postmodernisms respektē komunikācijas telpas paplašināšanos – virtualitāti, interakcionismu.

Protams, postmodernisms nespēj izvairīties no XX gs. svarīgās problēmas, proti, jautājuma par to, kā individuāli mēs esam saistīti ar masu kultūru un masu kultūras diktēto kontekstu kultūrā. Ar postmodernismu indivīds var vērsties pie masām. Vēršoties pie masām, var būt divi modeļi.

Pirmkārt, kritiskais modelis, kad autors apzināti rada masām nesaprotamus darbus un tādējādi ironiski dekonstruē masu kultūru. Tā izpaužas t.s. kultūras barbarisms, respektīvi, tā, ka kultūras pieejamība visiem cilvēkiem vienā mērī neko negarantē, jo masām mēs esam nav saprotami.

Otrkārt, ambiciozais modelis, kad intelektuāļi izmanto masu kultūru, lai pārvēidotu pasauli. Tas ir PSRS kultūras variants, kad valsts jūtās atbildīga par garīgo kultūru un valsts izstrādāja savu kultūras politiku un aktīvi to propagandēja.

Tomēr nekad gadījums nav noliedzamas postmodernismā konstatējamās radikālās izmaiņas paštīlotības mēslā. Visjaunākajā periodā šīs izmaiņas uzskatīti atspoguļojas ekonomiskās krīzes apstākļos 2008.-2009.gadā.

Mēs esam glābs pasauli, – šim slavenajam lozungam ilgi ticēja. Ticēja arī 2008.gada vasarā, kad sākās krīze. Taču nācās ievērot, ka cilvēki pat par vēlti nenāks katrējam mēslas darbus. Tādā cilvēki ir pātraukuši uzticēties mēslas garīgajai misijai, un viņi tagad ir noskatījušies citu „glābēju”.

Krīzes pirmie upuri kļuva mēslinieki. Mēsliniekus nostāma malā, jo viņi jau sen nav galvenie mēslas pasaulē. Galvenie ir dāleri, galerijas, kolekcionāri, muzeji un to izstāžu kuratori, bagāti klienti-pircēji. Turklāt šodien ir ne tikai vieglo automašīnu produkcija, bet arī mēslas darbu produkcija. Protams, ne jau visu var saukt par mēslu, taču kopumā mēslas produkcijas apjoms ir tik grandiozs, ka mēslas tirgus bez mēsliniekiem un viņu darbiem var dzīvot ilgu laiku – vismaz kādu pusgadsimtu. Dāleri un kolekcionāru rokās ir tieši mēslas darbu apjoms, kas var ilgu laiku „piart”, lai gūtu peļņu/12/.

Ne tikai mēsliniekiem šodien ir labi zināms, ka mēslu pasaulē strauji mazinās pieprasījums pēc mēslinieciskuma kā izziņas līdzekļa vai cilvēku esamības komponenta. Instalāciju, performanšu autori apzināti izvairās no mēslinieciskās izteiksmības, galvenokārt balstoties nevis uz plastiski spilgtu kompozīciju, bet gan rīšģi skandaložu ievirzi un normu demonstratīvu ignorāšanu.

No XX gs. 70.gadiem kultūrā noriet (iet bojā) *art rock*, kas bija agrāk neredzētā, daudzšautnaina, muzikālo un poētisko formu ziņā polifoniska un komplicēta parādība mēslā. Šī parādība izzūd, un tam ir noteikts izskaidrojums.

Pēc II Pasaules kara, pašā 60.gados, estrādes mēslā dominēja dziesmas žanrs. Grupu

darbības galvenais formāts bija dziesma, kuras lielākā vērtība bija melodiskums bez pašā instrumentālā „iermējuma”. Galvenais mūziklais instruments bija ģitāra. Nebija izplatīta improvizācija un eksperimenti ar mūzikālajiem skaņiem un formām. Dziesmu teksti bija vienkārši, patkami, neuzbāzīgi. Tāmas – mēlēģība, draudzība, laika jāutra pavadīšana.

60.gadu beigās dziesmu teksti kļuva sociāli nopietnāki, mūzika – pilnvērtīga. Parādījās improvizācijas ģitāru, bungām. Priekšplānā izvirzījās radošās intereses, bet nevis šova biznesa glāmra intereses. Mainījās prioritātes instrumentu izvēlē, priekšroku dodot sintezatoriem, elektriskajām ģitārām, mellotroniem, pašmāju instrumentiem saksofonam, fleitai u.c. *Art rock* prasīja augstu instrumentālo līmeni, profesionālus zināšanas un atbilstošu izglītību. *Art rock* klausījās un cienīja universitāšu klubos un citās bohēmiskās „zelta jaunatnes” pulciņās vietās.

Viss izmainījās 70.gados, kad pirmajā vietā nostiprinājās komerciālās intereses. Komercializācijas uzplaukums atbaidīja stostmācītājus, kuri pameta *Art rock* grupas. 70.gados bija „bagātās grupas”, kurām naudas peļņāšana bija galvenais mērķis. *Art rock* attālinājās no mūzikas „piar” pieprasījums. *Art rock* sāka spēlēt stadionos, un tas negatīvi atsaucās uz mūzikas kvalitāti un jūgu vispār. Varbūt pēc droši teikt, ka *Art rock* sagrāva popkultūras standartus /13/.

Nesen aizvadītā gadsimta maiņa, saprotams, pamudināja izvērtēt ne tikai šobrīd, bet arī 70.gadiem, bet XX gadsimta kultūru vispār. Atsevišķos darbos akcentēta sekularizācijas loma aizvadītajā gadsimtā /14/.

Kultūras sekularizācija sākas Renesanses laikmetā XVI gs., kad saprātīgi ieguva pārsvaru pār ticības teoloģiskajiem izpratnēm. Sekularizācija izpaudās cilvēka intelektuālā spēju attīstībā. Tas savukārt arī atbalsoja tajā trendu, ko vēlāk nosauca par zinātniski tehnisko progresu. Sekularizācija veicināja materiālisma, scientisma, kapitālisma, tehnicisma, nihilisma izvērtēšanos sabiedriskajā apziņā. Šis process sasniedza apogeju un zināmu bifurkāciju XX gadsimtā, ko var uzskatīt par kristiņisma kultūras pēdējo gadsimtu. Tādēļ šī kultūras pēdējā gadsimtu, kurā kaut kādā loma bija garam un gara izpaušmām.

Rietumu civilizācijas kodos tagad joprojām eksistē protestantisma etoss, tāpēc tas pārdozējis ukrāji un apjomīgumu. Aizvadītajos 100 gados sabiedrības dzīvē ir formējies jauna pozīcija, jo ir radusies citā vērtību sistēma. Tā varbūt vēl nav pilnāmērā nostiprinājies, tāpēc noteikti negatīvo spēkpuķu un atkāpju. Sociālais jaunais pozīcijas atbrīvošanās no priekā un valodas garīgās un sociālās kontroles, no reliģiskā patērālisma norobežotības vides, metafizikas līdžinājam formām, savas darbības psiholoģiskās motivācijas un programmēšanas reliģiskajām tradīcijām. Sociālais ir ne tikai no parastajiem un stereotipiem, bet arī no visām iepriekšējās attieksmes pret kultūras tradīcijām vispār, ar lielu deģenerāciju realizējot metafizisko un praktisko izvēles brīvību, ko cilvēki paši sev piešķir. Tāpēc visi cilvēki izmanto eksistences tiesības nepastāvēt nevienā metafiziskajā modusā, kas augstbrīvībā tulkoties esamības pamatnosacījums un mērķis.

Šodien kaismīgi tiek apspriesta sekularizācijas izraisītā krīze, kad cilvēkos masveidā dēģē tradicionālie priekšstati un pārliecība par dzīves realitātes reliģiskajiem traktējumiem. Cilvēki zaudē pārliecību par reliģijas fundamentālo jēgu. Idejiskā plurālisma rezultātā cilvēki izvērtē reliģisko konfesiju savstarpējo cēlību, kas vēl vairāk attālinā cilvēkus no reliģijas.

XX gadsimts skaidri liecina, ka kultūra ir nonusi bifurkācijas fāzē – globālā pārejā /lēcienā no kultūras uz kaut ko principiāli citu, ko cilvēce vēl nespēj identificēt. Ja kultūru uzskata par cilvēka esamības un darbības visusfēru kopumu, ieskaitot esamības un darbības rezultātus, kurus iniciāls un virzgars un atbilstošā orientācija radoša, morāli pilnveidīga un garīgā bagātā dzīvē, tad tas, kas tagad rodas, var tikt nosaukts par postkultūru, kur cilvēki ir brīvprātīgi atsacījušies no gara, bet, traģiskais, gars ir atstājis un pametis cilvēkus.

Postkultūra ir garīgā tukšā kultūra, kultūra ar tukšu kodolu, jo tajā nav gars. Postkultūras prioritātiegiestnevis cilvēka gara tradicionālie produkti – māksla, literatūra, bet gan pieņemti un utilitāri vai somatiski veidojumi – politika, komercija, bizness, tirgus, lietas un lietu kults, patērēšana, ērmenis un ērmeniskums, sekstuti.

Postkultūras rašanās, saprotams, ir vienota ar attiecīgām kvalitātvērtībām izmaiņām cilvēka psihiskā mentālā struktūrā. Piemēram, pagātnēpaliektādvērtīgāmatu kultūra. Tās vietāstājās audiovizuālelektroniskā kultūra. Postkultūras autoriācmēdzot ir un būs elektroniskācivilizācijaspārstāvji.

Rietumu civilizācijai tagad piedāvātikālsliktašpāšbas, jo Austrumos „aust” viss labais, bet Rietumos viss „noriet”. Kdreiz Austrumi bija bagātāki par Rietumiem, un par to vēstijānetikai pasakas. Bēliskālaimes zeme bija Austrumos, kur valdīja visvarencari, faraoni, imperatori. Austrumu pils bija greznības simboli, bet Austrumu tirgus bija „tirgus ekonomikas” simboli. Osmanu impērija, Ķīna, Indija bija bagātākāpar daudzām Rietumeiropas zemēm. Par to spēģipārliecinājās krustneši Krusta karu laikā.

Rietumu garīgāhegemonijasķēsenajā Grieķijā, kārvēlķturpinājās no Atdzimšanas laikmeta. Seno grieķu garīgumsvēiem palīdzēja uzvarēt Persiju, bet Maķedonijas Aleksandram palīdzēja iekarot pasauli. Senās Grieķijas un, protams, arī senās Romas mantojums cementēja Rietumu varenību Jaunajos laikos.

Nav jāaizmirst, ka tipiski rietumnieciskās izpausmes ir marksisms, sociālisms, kapitālisms, trejdinisms, internacionālisms, multikulturālisms, politkorektums. Austrumi par to mums tagad atgādīnānepātraukti. Turklāt marksisms varbūt ir pati rietumnieciskā izpausme, jo sabiedrības kultūras attīstībāuzlāko no ražošanas spēku, ražošanas līdzekļu un organizācijas viedokļa. Tiesa, marksismu pārmānetikai Rietumos, bet ar Krieviju, Ķīnu, Indiju, Koreju, Vjetnamu, Āfriku, Latīņameriku.

Mēs domājam, tāteikt, Rietumu valodā. Saprotams, mēs domājam latviešu, angļu, vācu, krievu valodā, un komunikācijas process norit attiecīgās tautas valodā. Bet kad mēs sākam diskutēt par komunikācijas teoriju kā zinātni, tad pārejam uz metavalodu – Rietumu valodu. Ne vēltīt pācīrsastopama atziņa, ka Rietumi pāvalda pasauli ar diskursa palīdzību – ar kategoriju un teoriju palīdzību. Tā, piemēram, Rietumu izcelsme ir tieši diemīšjaunākajiem populārajiem terminiem kā globalizācija, Internets u.c. Uzplāntās Rietumu valodā profesionāļi sarunājas ekonomisti, politologi, filologi, mīnisti, fiziķi utt. XX gs. otrajā pusēniešīcerējāpraktiski ieviest lozungu „Modernizācija bez vesternizācijas”. Tas izrādījās naivs solis, jo bez Rietumu tehnoloģijas valsts modernizācija nebija iespējama.

Tāu Rietumi pievēa vienu liktenģuķēdu, kas tagad pirmāmķrtīm vēlēšas pret pašiem rietumniekiem. Par šo ķēdu gudri rakstīja Kau dzimušais ebreju izcilaistsdomātājs E. Levinas (*Emmanuel Levinas*). Viņš 1934. gadā uzrakstīja eseju „Pārdomas par fašisma filosofiju”. Autoru interesēja Rietumu filosofijas nespēja pretoties fašismam, kārsatrauca atsevišķu filosofu (visvairāk M. Heidegera) sadarbībā ar Hitleru. E. Levinas

grib ja noskaidrot b tisk kos iemeslus šiem nepat kamajiem faktiem. Vi š t tad v l j s izprast iemeslus filosofijas un filosofu bezsp c bai saskarsm ar fašismu.

E.Levinas konstat ja sekojošo. Rietumu filosofij metafizika vienm r ir bijusi piev rsta ontolo ijai – esam bas un t s daž du fenomenu izp tei. tika palika n , un mor les problem tika nebija galven nevien laikmet . Rietumu filosofij vienm r domin ja teor tiskie spriedumi, bet nevis mor lie spriedumi. Rietumos domin ja ontolo ija, jo b belisk tiski orient t trad cija filosofij nek uva galven . B bel galven ir mor l problem tika – 10 bauš i, princips „m li tuv ko k pats sevi”. Filosofija no B beles neko nem c j s.

Var uzskat t, ka visas nelaimes ar zin tni un t s ontologiskaj m kaisl b m s k s p c tam, kad zin tni nodal ja no m kslas, izn d jot zin tn ne tikai visu mor lo, bet ar personisko, individu lo, neizsak mo. M kslinieka metode un vi a dai rades krit rijs ir vi š pats. Ta u zin tn tas vairs nav iesp jams. Gluži pret ji: zin tn visu nosaka „objektivit tes” krit rijs, pret kuru zin tnieka personiskais nob l un atk pj s. No zin tnieka, filosofa pragm tisk sabiedr b visi gaida tikai „objekt vus” datus. Ar no rakstnieka, gleznot ja var gaid t „objektivit ti” un materializ t form iesp jamus rezult tus.

Saprotams, kult r bija ar iz mumi. E.Levinas j smoja par F.Dostojevskai radi un taj sastopamo filosofisko orient ciju. Izcil krievu rakstnieka dai darbos m lest bas gar gais sp ks tiek pretstat ts pr ta pragm tiskajam sp kam.

Par mor les kr zi jaun kaj period ac mredzot visvair k satraukti ir gar dznieki un zin tnieki, kuri regul ri organiz daž dus forumus un gatavo deklar cijas par mor les pagrimumu. N kas teikt, ka plaš ka sabiedr ba par šiem pas kumiem ir v ji inform ta, jo Rietumu m sdienu mediju priorit t tikas problem tika neietilpst. Žurn listika pati ir k uvusi par mor lu probl mu mediju komercializ cijas un monopoliz cijas apst k os no XX gs. 70.gadiem. M c t ju un zin tnieku dzi i satraukt balss t p c paliek nedzird ta.

T , piem ram, 1993.gad Vispasaules reli iju parlaments izstr d ja deklar ciju „Glob l tika”. 1994.gad ANO forum Hopenh gen apsprieda biznesa tikas deklar ciju. 1996.gad sp u un it u intelektu u grupa sagatavoja „Cilv ka atbild bas hartiju”. 1997.gad „Cilv ka pien kumu visp r jo deklar ciju” formul ja 1983.gad dibin t Savstarp j s sadarb bas padome, kur darbojas bijušie valsts prezidenti un premjerministri no plan tas visdaž d kaj m zem m. 2004.gad P terburgas zin tnieku padome public ja „Cilv ka tikumisko pien kumu visp r jo deklar ciju”. 2005.gad Krievijas Feder cijas Starpreli isk padome akcept ja „Mor les principu un saimniekošanas noteikumu kodeksu”. Eirop kopš 2004.gada regul ri notiek konferences „Gars priekš Eiropas” („*Soul for Europe*”).

Deklar cija „Glob l tika” s k s ar v rdiem: „ M s esam agonij . Šai agonijai ir visp r js un graujošs raksturs, t p c mums ir j nosauc v rd t s izpausmes, lai k tu skaidrs m su r pju dzi ums. Pasaules nav, plan ta sabr k, kaimi i dz vo bail s, v rieši un sievietes att lin s viens no otra, b rni mirst. Tas ir šausm gi!”/15/.

Iesp jams, k dreiz p c vair kiem gadsimtiem izskaidrojumi mor les pagrimumam un gar guma tr kumam b s sav d ki – dzi ki, prec z ki, visaptveroš ki. V sturnieki labi zina, ko noz m laika distance pag tnes izpratn . T , piem ram, Kalifornijas universit tes profesors Dipaks Lals (*Deepak Lal*) kapit lisma en zi ori in li saista ar diviem notikumiem Eiropas kult r , kuriem it k neb tu nek da sakara ar min t s soci li ekonomisk s form cijas rašanos. Vi apr t kapit lisma iesp jamu veicin ja divi

v sturiskie notikumi, kuri bija krietnu laiku pirms kapitālisma.

Pirmkārt, radikālās izmaiņas imenes locekļu attiecībās, kuras sāka regulēt Romas pāvesta Gregorija Lielā darbība VI gadsimtā. Pāvesta rīkojumu rezultātā tika pārtraukta imenes sastopamā prakse, kad laulības noslēdza starp tuviem radniekiem un ar tuvu radnieku atraiktni, bija sastopama tuvu radnieku bērnu adoptācija, kā arī kopdzīve bez laulībām. Pāvests to visu aizliedza, un tā rezultātā būtiski izmainījās mantošanas kārtība un vispārīgais Rietumiem specifiskais individuālisms, bez kā savukārt nav iespējams kapitālisms.

Otrkārt, Romas pāvesta Gregorija VII 1075.gada revolūcija raisīja mums, kāto uzbāzniecību pasludinot par galveno varu un valsts varai piešķirot sekundāro lomu. Tā rezultātā radās jauna tiesiskā infrastruktūra, kas joprojām atsaucas uz Rietumu ekonomisko un politisko dzīvību /16/.

V sturiskajos pētījumos laika distancei ir milzīga nozīme. Tā un ne vienmēr ar to pietiek. Teiksim, filosofijas vēsturniekiem ir jābūt ne tikai filosofam, bet arī vēsturniekam. Vēsturiskā pieeja filosofijā var garantēt izpratni, bet nevis nomenklatūru ziņā uzskaitei. Pateikt, ka Plotīns bija neoplatonists, Abelārs – konceptuālists, vēl neko neizsaka. Tas liecina tikai par aizpildītu aili „kadru anketi”. Nevis filosofisko problēmu morfoloģija, bet gan problēmu, tēk, embrioloģija un fizioloģija ir filosofijas vēstures priekšmets.

Aksiomātiska un triviāla šodien ir tā, ka postindustriālās sabiedrības kultūras krāze ir faktiski filosofijas krāze. Filosofija ir kultūras produkts. Pie tam tāds produkts, kas idejiski caurvij visus kultūras fenomenus. No Apgaismības laikmeta filosofija vienmēr pretendēja uz visaugstāko stāvokli kultūras hierārijā. Tagad filosofija ir nonākusi neapskaužamā stāvoklī. Filosofijas mazasināšana ir novedusi pie tā, ka cilvēku garuma un domāšanas kultūras glābšana šķiet bezdzīva.

Ne veltīti pēdējiem sdienu daiļliteratūrā ir populārs tuksnešātlas. Ar tuksnesi mēdz salīdzināt tagadnes cilvēka dzīves realitāti. Cilvēka dzīve sabiedrībā ir kļuvusi par dzīvību tuksnesī, kur cilvēks ir nolēmis uzturēt tukšumā. Tuksnesī nav ne mājās, ne koku, ne kaudu citu orientieru ceļam. Cilvēks klejo pa tuksnesi, atstājot aiz sevis smiltis, triaizplūstošas pēdas.

Tuksnesis mēdz sdienu daiļliteratūrā asociēties ar tukšumu cilvēku sirds un ar cilvēka garīgo vientulību reālajā pasaulē. Un cilvēka garīgā vientulības iemesls ir garīgais tukšums pašā cilvēkā. Turklāt šodienas tuksnesis ir radījis pats cilvēks. Cilvēciskuma un garuma atsvešināšanās ir tagadnes „ciparu” pasaules galvenā formula, kuru filosofija nav spējīga koriģēt. Tuksnešātlā ir iecienījuši ne tikai literāti. 2003.gadā Parīzē Pompidū kultūras centrā notika filosofu diskusija par to, „Realitātes tuksnesis”.

Cilvēku priekšstats filosofijā ir tā nodarbošanās, kura sniedz atbildes uz dzīves galvenajiem jautājumiem. Filosofija var palīdzēt cilvēkiem gūt intelektuālo veldzi svarīgākajās izziņās jomās. Filosofija var dot zināšanas, lai atbildētu uz jautājumiem par pasaules rašanos, uz cilvēku sēti, uz Zemes, cilvēku eksistences jautājumiem.

Protams, labi ir zināms tas, ka Rietumu filosofija vienmēr bija kalpone. Viduslaikos filosofija kalpoja teoloģijai. Jaunajos laikos filosofija iekārtojās dabaszinātņu paspārnā. Filosofijas kalpošana izpaudās dogmatikā, dogmatiski skaidrojot Dievu vai dogmatiski skaidrojot materiāliju. Tomēr nav noliedzami gadījumi, kad filosofija vēlējās kļūt autonoma un patiešām sev nodrošināt pašnoteikšanās iespējas.

Tiesa, garīgā zinātne ir ne tikai filosofija, bet arī teosofija, antroposofija. Piemēram,

antroposofija ir prasme dzīvot domā. Tādā ziņā, ka dzīve ir doma, dzīve ir domas dzīve. Antroposofs domā, lai dzīvotu. Viņam doma ir vērtība. Antroposofs nepieļauj ne vienu spriedumu, kas nebalstās uz apziņas pieredzi un verifikāciju apziņā.

Filosofijas prestīžs sabiedrībā mainās. Tagad ir modāras finanses, ekonomika, jurisprudences, *Public Relations*. Savukārt filosofija tiek grupēta sociālajās, politiskajās, kultūras, zinātnes, filozofiskajās utt. Sastopams filosofijas daļējums teorētiskajās un praktiskajās filosofijās, kur savukārt ietilpst politiskā filosofija un citi filosofijas „žanri”, kas pievēršas cilvēku darbības „apfilosofēšanai”. Taču filozofus, kas ir bijis vienmēr, ideālajās variantos joprojām ir cilvēks, ar sakāpinātu sevis un laimības izjūtu. Tas ir cilvēks, kuram piemīt augsta pašapziņa. Filozofs ir cilvēks, kurš par visu augstāko vērtību garo brīvību. Filozofs ir cilvēks, kurš spēj gredzēt domā universāli. Filozofiski pareizais vienmēr ir vislielākais vispārīgais pareizais, un sabiedrība nekad nav stingri iebildusi pret šīm filosofijas ambīcijām.

Rietumu postmodernisma korifeji un puskorifeji, filozofi un „kibersofisti” līdz šim galvenokārt ir bijuši nodarbināti ar virtuālo un reālo pasaules simulāņu simulākrām formām, tiecoties mēs pieradināt pie abpusēji saņemamām matricas veidā un intelektuāli nespējot identificēt parādību simulāciju no ilūzijas par stāstu, kuras cilvēce pazina no Platona laikiem. Pasaules uztveršana kā totāla ilūzija ir sastopama visās lielākajās kultūrās, kur spēkā ir iluzoriskumu notika ar simbolisko tūlītīgumu. Tādā veidā mēs kļūstam par stāstu. Mūsdienās tas notiek nevis ar mēs kļūstam par stāstu, bet gan ar realitātes simulāciju. Tā ir mūsdiņa. Šajā orijentācijā pasaule tiek iemaina pret virtuālo pasauli, vairs neveloties un pat nespējot nošķirt reālo no virtuālo.

Aizvadītajos gados bieži nācās lasīt par filosofijas vēstures galu, kas varot liecināt arī par filosofijas galu/17/. Taču, kā uzskata Karens Svasjans, filosofijas gals nebūtu neliecināts par filozofēšanas galu. Lieta ir tā, ka daudziem mūsdienu filozofiem nav „filosofijas izjūtas orgāna” (K.Svasjans). Tāpat kā var nebūt muzikālais dzirdes var nebūt arī „filosofijas izjūtas orgāns” – filozofiskais dzirdes.

Kā skaidro Karens Svasjans, kurš ir uzrakstījis neparasti analītisku grāmatu par Eiropas zinātnes virzību no pirmsskaidrīgā gandrīz līdz mūsdienu /18/, filosofijas vēsture jau no pašas kuma ir vislielākā dzinotājspēka vēsturei. Filosofijas paraugs bija dažādas vēstures – izglītības vēsture, pilsētu un valsts vēsture, Romas impērijas vēsture, literatūras vēsture, mēs kļūstam vēsture utt. Jaunajos laikos vēstures raksturošana kā uva par savdabīgu fantomu ar saviem iekšējiem spēles noteikumiem, galvenajiem varoņiem un margināliem atkritājiem, kuri atsācās ievērot attiecīgās vēstures kanonus. XVII-XVIII gs. raksturoja ar putnu, augu, kara un pasaules vēsturi. Vēstures autoru entuziasms bija neapvaldāms, tāpēc tas nevarēja turpināties mūžīgi.

XVIII gs. radās tāsa kritiskā filosofija, kas pārskatīja filosofijas vēstures entuziastu darbību. Kritiskā filosofija netiecas nodarboties ar faktiem, bet pievēršas faktus kotnei, idejiskajiem avotiem un pamatībai, lai atbildētu uz jautājumu par attiecīgā fakta iespējamību. Kristiskā filosofija pirmkārt mūsdienu interesē par pašas vēstures būtību. Tādā veidā jautājumu, kas vispār ir vēsture.

Filosofijas vēsture ir filozofisko skolu, virzienu, atsevišķu filozofu mantojuma vēsture. Tomēr aktuāls ir jautājums, vai filosofijas vēsture ir jebkāda vēsture jeb izklāstam ir jebkāda zinātniskā filozofiskā darbība, proti, jebkāda filozofiskā.

Karens Svasjans uzskata, ka filozofam, rakstot filosofijas vēsturi, ir jāapraksta viss materiāls „no sevis” – kā savu dzīvību. To parasti negrib pieņemt zinātnes administrācija

(universitāšu t.s. akadēmiskās aprindās). Tā negrib pieņemt, ka filosofu balstās uz savu garīgo pieredzi un ar to starpniecību traktē par dabu. Filosofijas vēsturei ir jābūt problēmu vēsturei un nevis hronoloģiskā secībā, bet gan individuāli unikāli veid – katrā patstāvīgā problēmā. Filosofijas vēstures idejas ir darbs, kurā atspoguļojas filosofisko problēmu liktenis no pirmssokrātiskā laikmeta līdz mūsdienām. Filosofiskās pagātnes daudzveidība ir svarīga saskatīt individuālo un par to filosofu filosofijas vēsturē.

Karens Švabsjans atsaucas uz Rūdolfa Šteinera koncepciju par filosofiju un filosofijas vēsturi. R.Šteiners uzskatīja, ka filosofija ir milzīgs monologs, kuru realizē cilvēci kopā, lai saprastu pati sevi un reizē arī apkārtējo pasauli. Savukārt filosofijas vēsturnieks faktiski kļūst nevis par cita filosofa atziņu pārstāti, bet gan šo atziņu līdzautoru, redaktoru, sludinātāju, grāmatdzes uzklāvētāju. Filosofijas vēsturniekam ir jātiecas nevis „fotografēt” filosofiskās idejas un tādējādi tās prezentēt gatavā veidā, bet gan iedziņināt ideju cilvēcišķaj izcelsmē, būt garīgi kopā ar šīm idejām, būt līdzsot virzības kolēžs.

Par filosofiju, filosofijas vēsturi un filosofu nepieciešamajam pašbūtībā jāizteikties šis Isaja Berlins /19/. Viņš filosofijas būtību saprata sekojoši. Sastopamas ir disciplīnas, kuras attīstās balstoties uz informācijas apgāšanu un uzkrāšanu. Vērdū sakot, šīs disciplīnas balstās uz progresu. Tādā filosofija neprogresē. Tas, par ko rakstīja Platons un runāja Sokrāts, nav novecojis. Viņu formulētā jautājumi un to risinājumi nav novecojuši un ir aktuāli arī pašlaik. Filosofijas formulētās idejas, uzskati, teorijas dzīvo transvēsturisku dzīvi. Filosofija nodarbojas ar uzdevumiem, kuri rodas vērdū, ideju, izteiksmes formu sadursmes rezultātā. Filosofija nevar savus uzdevumus atrisināt empīriskā veidā – novērojumu, eksperimentu un analīzes veidā. Dzīves jēgas problēma, labestības un aunuma, brīvības un nepieciešamības, objektivitātes un nosacītības problēma nevar tikt atrisināta ar vērdnācas palīdzību. Nevar palīdzēt arī matemātiskās formulas. Pirmā pazīme, ka mēs tiekamies ar filosofisku problēmu, ir neizpratne, kas mūs pārņem, jo nezinām, kur meklēt atbildi.

Filosofijas definīcija pati par sevi ir problēma un jautājums, uz kuru nekompetenti cilvēki neprot atbildēt. Filosofu, filosofijas vēsturnieku pats ir spiests izjust filosofu šānas garu, specifiku, daiļrades procesu un būt lietās kurs par to, ko sauc par daiļrades laboratoriju. Filosofijas vēsturi var raksturot tikai tie cilvēki, kuri pašiem domā filosofiskā garā. Idejas nav monodiskas; tās nerodas tukšumā, bet gan vienmēr ir saistītas ar citām idejām un izriet no citām idejām, ticējumiem, uzskatiem jeb to, ko sauc par intelektuālo klimatu. Intelektuālais klimats ietekmē cilvēku darbību un jātā ne mazāk kā materiālie un vēsturiskie faktori. Filosofisko ideju vēsture ir reāla un konkrēta cilvēku domāšanas un jūtību vēsture. Tāpēc nav iespējama abstrakta un nōvēsturiskā laikmeta atrauta saruna par ideju ēnzi. Tāpat nav iespējama saruna par idejām tikai vēsturiskajā aspektā, ignorējot ideju autora garīgo pasauli. Filosofu, analizējot ideju ēnzi, nevar cerēt uz noteiktu rezultātu. Viņš var cerēt tikai uz zināmu saistību, oriģinalitāti un efektivitāti, kas liecina par intelektuālo spēku un varenību. Tādā filosofa identitāti nosaka intelektuālais potenciāls plus stils (oriģinalitāte un efektivitāte) jeb personības radošā savdabība.

Uzsākot sarunu par Rietumu filosofijas vēsturisko likteni, kas būtiski atsaucas uz šodienas filosofijas identitāti, vispirms lietderīgi jau pašsākumā fiksēt, mēs suprēt, svarīgkos momentus šajā vēsturiskajā liktenī /20/.

Tādi svarīgi momenti ir vairāki. Uz Rietumu kultūras un tajā skaitā filosofijas attīstību kārdinālu ietekmi atstāja senās Romas tiesiskās varas mentalitāte, katoļu bāznīcas

praktiz tie voluntārie pārmieni kristi nisma nostiprināšanā, zinātnes varas autoritātes izveidošanās, attieksme pret juteklisko pieredzi un garu, garīguma materializācija un abstraktā intelektuālisma prioritāte, izziņas un zinātniskuma izpratnes formalizācija vienpusībā. Šodienas stāvokli filosofijā ir jāskaidro tāpat kā kapitālisma rašanās skaidro amerikāņu Dipakš Lals. Proti, uz šodienas filosofiju organiski atsaucās notikumi tālā pagātnē. Diemžēl šos notikumus mēs esam paguvuši aizmirst vai arī cenšamies tos sagrozīt tagad mums izdevīgā veidā.

Mūsdienu Eiropēiskajai kultūrai ir seno romiešu gēni – varas alķemija, gribas pārvērtību un visiem valdīt, bet galvenais – juridiskā kazuistika, kad likumu normas attiecina uz cilvēka uzvedības un darbības jebkuru izpausmi un vispārīgu dogmatisko tīrību attiecināšana ir galvenais mērķis un kritērijs cilvēku dzīves norisēs. Tāmlīdzīgā pieejā attiecas arī uz cilvēka domu un pasaules izziņas sfēru, kuru tāpat tiecas regulēt „no augšas”.

Romas pilsētā jau no pāša sākuma bija impēriskās ekspansijas avots, kad impērija pat vēl nebija izveidota. Romu var uzskatīt par hārizmatiski militāristisku niju, kas patiesībā balstījās uz savu militāro varenību, jo regulāri cieta kaunpilnas sakāves kaujās. Romai bija raksturīgs tas, ko var dēvēt par cēzarismu: absolūti mobilizētas varas apziņa, eopolitiskā griba, nemitīga tieksme iekarot jaunas teritorijas un valdīt par visu pasauli.

Interesanti ir tas, ka varas ķere bija arī kristi nisma baznīcā, kuras vēsturē galvenā loma ir vara. Švēstures sākumā, ka Romas valdošā elite kristi nismu pārmānevis savas garīgās nepieciešamības stimulāta, bet gan lai arī kristi nisma palīdzību nostiprinātu Romas varas autoritāti. Kristi nismu pasludināja par Romas oficiālo reliģiju, tādējādi reliģiskajās vērtībās iedibinot oficiālo tradīciju, kas vienmēr ir saglabājusies līdz mūsdienu. Kā stot par politiskās varas atbalstu, Romas kristi nisma baznīcā ieguva privilēģijas, salīdzinot ar mūsdienu rasiskumā pastāvošajām citām reliģiskajām mācībām. Kristi nisma baznīcā tika iekāuta valstiskuma kompleksā. Kā zināms, ilgu laiku baznīcā bija primārā varas sistēma, valsts – sekundārā. Valsts un baznīcas formāli konstitucionālā atdalīšana ir nesenais pagātnes jauna tendence.

Eiropēiskās kultūras pamatos ir ielikts fiziskais spēks, varas ķere, tieksme uz kundzties, diktēt „no augšas”, materiālistiskas un retoriski demagoģiskas noslieksmes, kad apzināti inspirēmtus un vispārīgā milzīgā nozīmē ir ideoloģijai. Turklāt ambīcijas ir totālas: Roma ir pasaules centrs un pasaules valdnieks. Eiropocentrisms tāpat ir organisks turpinājums romiešu globālajām ambīcijām.

Senās Romas tiesības bija militāri retorisks algoritms, jo balstījās uz racionāli konsekventu paklausību un normu respektēšanu, atstājot dziļā iespaidu uz garīgo klimatu un nepieļaujot nekādu brīvdomību. Tiesiskā disciplīna prasīja burtiskuma ieviešanu jebkurā procesā, nepieļaujot nekādas atkāpes no „likuma burta” un visus pārvērtot par „burta kalpiem”, kurus savukārt modri uzraudzāja ierēdņi – „burta kalpi” pašā patoloģiskā izlase.

Atsevišķa indivīda patiesības izjētas nevienam nebija vajadzīgas, jo patiesība tika juridiski kodificēta priekš visiem vienā mērī. No katra indivīda prasīja tikai disciplinētību un tiesisko normu konsekventu izpildi. No tā radās Eiropēiskajā kultūrā tādas „klasiskās” normas kā patiesais ir visiem svarīgs un visiem pieņemams; respektīvi, jātas ir sacītas, tad tas ir visiem jādara; jātas ir pierādītas, ka, teiksim, cilvēks ir cēlies no pērtiņa, tad tas visiem ir jāuzskata un pret to vairs nedrīkst iebilst.

Romiešiem patiesība ir rakstiski fiksēta liecība – dokuments (*ratio scripta*). Eiropēišo

pieeju v l k konsekventi respekt un izmanto. Pie tam ieman j s daž d veid manipul t ar dokumentos iek auto paties bu. Dokumentus var sl pt, izn cin t, nozagt, lai pateiktu, ka nekas nav bijis. R dolf Šteiner XIX gs. beig s teikto, ka paties ba vienm r ir individu la un t pieder patiesi izcil m person b m, joproj m neviens t pa stam nerespekt . Gluži pret ji: kopš XX gs. beig m Rietumi lepojas ar savu izslav to plur lismu, kad katram var b t sava paties ba par liet m un par d b m. Saska ar Rietumu plur lismu katram sava paties ba šodien var b t ar taj gad jum , ja attiec g s lietas un par d bas nav nemaz redz tas.

Romiešu juridisk kazuistika atsauc s ar uz kristi nisma ieviešanu, efekt vi iefiltr joties reli iskaj s noris s. K zin ms, kristi nisma pamat ir divi komponenti: j daisms un pag nisms, t.i., hell nisms. Jaun s reli isk s apzi as top atrad s str ds par priorit ti starp sengrie u iecien to filosofiju un kristiešu akcept to tic bu. T ds slavens romiešu kristi nisma sludin t js un tiesas pr vu orators k Tertulians (*Quintus Septimius Florens Tertillianus*) deklar ja skaidri un nep rprotami, ka filosofi ir eceru patriarhi un tas, kas neietilpst tic b , ir jebkuras ecer bas avots un t p c kait gs un s tanisks.

Kristi nisma ieviešanu un nostiprin šanu realiz ja romieši saska ar savu drastisko mentalit ti, un tas atbalsoj s ar m sdien s. Ne velti šodienas prozas las t ju gudr kaj da iecien tais Arturo Peress-Reverte par XX gadsimta aunumiem atz st sta inismu, fašismu, cilv cisk s dabas zemiskumu un Romas p vesta iedvesmoto glob lo reakcion rismu, ar ko ac mredzot tiek dom ta neremdin m kaisme vald t un visu dogmatiz t.

Tertulians ir viena no tipisk kaj m person b m juridisk s kazuistikas ilustr cijai: kristi nisma apolo ts, jurists, kreat vs cilv ks, kas m ža beig s izveidoja reli isko sektu. Ar vi a nopelns bija tas, ka II gs. beig s romiešiem izdodas saraut saites ar hell nismu jeb eceriem. Tas praktiski liecin ja par ezoterisk s pieredzes izskaušanu, lai negrautu autorit ro cirkul ru stabilit ti. Turpm k indiv da pieredzi nosaka nevis cilv ka patst v g dom šana un apd vin t ba, bet gan bazn cas (eiropeskaj kult r v l k ar citu instit ciju) autorit rie r kojumi „no augšas”.

Grie u valodu nomain ja lat u valoda, par ko akt vi g d ja Tertulians un vi am l dz gas person bas. Labi ir zin ms, ka lat u valoda ierobežo izzi u; lat u valoda ir piem rota terminolo ijai, bet nevis radošai dom šanai, kad priekšpl n figur v rda semantisk s nokr sas. Par to sav laik iedvesmoti rakst ja G te, analiz jot grie u un lat u valodas pretstatus. T , piem ram, lat u valod nevar teikt „saules za ši”, bet var b t tikai atseviš i „saule” un „za i”. G te secin ja, ka pasaule b tu ieguvusi pavisam cit d ku zin tnisko skaidrojumu, ja lat u valodas viet b tu saglab jusies un izplat jusies grie u valoda. Grie u valoda ir piem rota dabiskai, gaišai, gar gai, est tiskai sarunai, laim gam skat jumam uz pasauli. Grie u valod ir tieksme lietot darb bas v rdus, divdabjus. Grie u valod ir iesp jama izteiksmes viss k k nians t ba, - v rds pats par sevi it k neko neizsaka, ta u rosina fant ziju. Lat u valoda m l lietv rdus, v rd ietvert j ga ir stingri fiks ta, nelok ma un v rdu ieskauj it k stabil s un negroz m s skav s; v rds nerosina fant ziju, v rds rada stagn ciju. V rd ir ietverta visa substance, bet pietr kst funkcion lais lidojums – konteksta izt les potenci ls.

Valoda un taj skait lat u valoda nosaka dom šanas tipu jeb, citiem v rdiem sakot, eiropiešu gar guma v sturi, kur nemit gi tiek demonstr ti centieni no domas izn d t visu juteklisko un visu pieska ot visp rpie emtaj m pr tošanas form m - lo ikai. M sdienu izzi as teorijas to pamato k zin tnisk s objektivit tes m ru. Ta u faktiski eiropiešu

iem ot zinātniskā objektivitāte nes kas kāradoša doma, bet gan kā administratīvā cirkulārs.

Romieši vispirms vērsās pret gnosticizmu, lai kristī nismam nodrošinātu stabilitāti un likvidētu garīgos konkurentus. Tāpat vajadzēja iznākt pagānisko kosmiskumu (citiem vārdiem, domas lidojumu), kas bija hellnisma pamats.

Genocīds pret hellnismu bija eiropiešu pirmā ideoloģiskā „karadarbība” – pirmais informācijas karš. Lai ieviestu un nostiprinātu kristīnismu, tika upurētas domas brīvība, iztēle un intuícijas loma, gara neierobežotā potenciālā perspektīvas.

Lai ieviestu un nostiprinātu kristīnismu, tika dedzināti rokraksti: 391.gadā sadedzināja 700 000 grieķu rokrakstu rūsas. To lika darīt Aleksandrijas arhibīskaps Teofilss. Lai nostiprinātu kristīnismu, no romiešu garīgās dzīves tika izstumta grieķu filosofija. Tipisks liktenis ir Aristotelim, kura lingvistiskā „odiseja” ir fantastiska: grieķu valodas rīšu valoda-arbu valoda-ebreju valoda-latīņu valoda. Grieķu valodā veidotā Aristoteļa filosofija tika izdzīta uz Austrumiem, kur tā figurēja sriešu, arbu, ebreju valodā, un tikai pēc daudziem gadsimtiem atgriezās Rietumos tulkojumā latīņu valodā. Romieši hellnismu noarbiem pašā atpakaļ tikai pēc 6 gadsimtiem. Aristoteļa darbus Rietumu universitātes sāka izmantot XIII gadsimtā, jo kristīnisms centās iztikt bez filosofijas. Arguments bija lakonisks: Bībelī jau viss ir pateikts.

Mūsdienu rasiskumam eiropiešu kultūras liktenis kā ietekmētā retorikā, juristiem, „dvēse un glābiņi”. Bībele tika pārakstota latīņu kanceleijiskajā valodā, izskaužot Bībeles garīgumu, ko iemiesoja sengrieķu valodas semantiskais poētiskums un kosmiskums. Romā ticība saudzāja arvaru, disciplinētību, demagoģiju. Jau 272.gadā Romas bīskaps ieguva tiesības valdīt pār visu kristīnisma pasauli. Neizglītotais rietis apustulis Pēteris, kurš neprata grieķu, ne latīņu valodu, nekautrējās oponentu hellnisma mantinieku apustulim Pēvelam un sludināja, kā ticība ir galvenais. Tādā ticībā ir svarīgākā par valodisko kompetenci, – ticīgais var neprast nevienu valodu. Višvar neprast arī savu dzimto valodu, šodien teiktu – literāro valodu.

Šodienas politiku aprindās konstatāmajai lingvistiskajai tumsonbaidīr ilgā priekšvēsture. Jau apustulim Pēterim laika podnieks varēja smieties par Aristoteli un iegūt politisko varu. Lai podniekiem neviens netraucētu, jau tolaik brīvdomātājus un idejiskos oponentus izdzina no valsts. Neoplatoniķus izdzina uz Persiju. Bībeles kritiķi Origenus (185-253 vai 254) tiesāja un pasludināja par ēceri vairākus gadsimtus pēc viņa nāves – 543.gadā. Tolaik viņš joprojām bija bīstams, jo Bībelī akcentēja dvēselisko (morālo) un garīgo (filosofiski mistisko) saturu.

Viņa interpretācijā sevišķi bīstams bija teiktais par Bībeles filosofisko mistiskumu, kas viņam apritīr Bībeles galvenā funkcija. Origēns drosmīgi iebilda pret Bībeles jebkādu dogmatizāciju. Viņam pilnībā cilvēcīkiem ir jādod pilnīga brīvība, jo Bībeles interpretācija ir atkarīga no katra cilvēka garīgās pieredzes un iztēles. Lasot Bībeli, nepieciešams ir garīgums kā izteikti individuālā prakse. Ja Bībeles tekstu uztver bez individuālā garīguma un iztēles, tad tas liecina par aklu paklausību, nedomāšanu, garīguma un iztēles trūkumu.

Šodien var likties neticams fakts, ka 1198.gadā Bībele tika iekauta Romas katoļu baznīcas aizliegto grāmatu sarakstā „*Index librorum prohibitorum*”, jo veicinot ēcerību. 1229.gadā Tulzā Sinode iedzīvotājiem aizliedza turēt mājās Bībeli. Mūrtiņš Luters lādza 20 gadu vecumam nebija redzēt Bībeli. Tikai Erfurtes universitātes bibliotēkā višpirmo reizi ieraudzēja Bībeli. Romas katoļu baznīca realizēja apziņas absolūtas kodifikācijas politiku. Tas izdevās līdz XII gadsimtam. XIII gadsimtā sākās brīvdomība:

universitātes, pils tu patstāvības kustība. Tā uztur pirms tam Romas katoļu baznīcā paguva izrādīt savu lielko ienaidnieku – garu.

Gars traucēja dzīvot katoļiem. Individuālais gars nesaderēja ar katoļu proponēto kolektīvismu. Gars balstījās uz individuāli subjektīvo un neapmierinātību ar vispārīgo to. Gars nostādīja individuālo pret kolektīvo. Gars prasīja iekšējā pārliecību, dokumentus – aklu paklausību. Gars vadīja ne personiskā pārliecības, tiekoties ar varas autoritāti, kura gaida aklu paklausību. Gars dod priekšroku morālajai pārliecībai, bet nevis reglamentātikārtībai. Vēl rādās, gars bija lielkais traucēklis, un garu vajadzēja likvidēt. To izdarīja Konstantinopole 869.gadā, kad garīdznieki paziņoja par gara neeksistēšanu. Garīdznieki paziņoja, ka cilvēks sastāv tikai no miesas un divseles. Tas automātiski nozīmēja, ka cilvēka gars neeksistē. Cilvēka divsele var palauties tikai uz miesu, bet nevis uz garu.

Eiropā pēc 869.gada drīkstēja dzīvot un domāt, tā uztur nedrīkstēja dzīvot domā. Spriests par garu drīkstēja, tā uztur, spriežot par garu, nedrīkstēja būt kopā ar garu jeb, citiem vārdiem sakot, spriedumus atzīt par gara darbības rezultātu. Nevienam nedrīkstēja sevi saistīt ar garu; gars palika ārpus cilvēka – filosofa, dzejnieka, ikviena, kurš domāja.

Tā, piemēram, Gētes mīlas lirikā valda Gētes garīgā dzīve. Tā uztur nedrīkstēja pieaut un nācā spārgudri teikt, ka mīlas lirikā valda transcendentā liriskā subjekta gars. Savukārt Hēgeļa „pasaules gars” nav Hēgeļa garīgās pasaules elements, bet gan kaut kas ārpus viņa eksistējošs. Kā raksta Karens Svasjans, pēc 869.gada Rietumu intelektuāļiem pietrūka drosme atzīt, ka garīgā pasaule ir attiecīgā cilvēka garīgā pasaule, bet nevis kaut kas cits. Rietumos līdz Maksim Štirneram nevienam filosofam neuzdrošinājās pateikt pat k. Gustavs Flobers pateica par sava romāna tēlu: „Bovars kundze – tas esmu es pats!”. Bailes no garīgā subjektīvā lika atsākt tiespāšiem no sevis un projicēt savas īzās rezultātus it kā objektīvu ārpašu attiecīgā cilvēka nesaistītā procesā formās. Rūdolfs Šteiners piemēroja ironiski mīlāja atsaukties uz Hēgli, kurš prata skaisti un gudri runāt par gara pasauli un tajā pašā laikā palikt bezgarīgs, t.i., raksturo neattiecināja uz sevi, sacerot „Gara fenomenoloģiju”.

Filosofa uzdevums ir dzīvot domā, spriežot par garu, pašam būt garīgam. Filosofam pašam ir garīgā visu jēdzītā patkā, piemēram, Gēte, Flobers izjuta, rakstot mīlas liriku, romānu, kura tēlā nav kaut kādi transcendentāli poētiskie subjektīvi, bet gan pats autors. Ar filosofam ir jābalstās pašam uz sevi, bet nevis uz mīklīgu transcendentālo konstrukciju.

Tomēr Rietumos nav pieņemts uzskatīt, ka „Transcendentālais gars” ir pats Hēgelis. Rietumos atklāti atzīst, ka garīgā pasaule ir tikai dzejniekiem, prozaiķiem, bet nevis filosofiem. Bailes no subjektīvā liek atteikties pašiem no sevis, no savas garīgās pasaules rezultātu autortiesībām – *copyright*, un savas domas filosofiem kļūst par projekciju uz objektīvās pasaules procesu fona. Pēc 869.gada oficiāli garīgums nav cilvēka dabiskā būtiskā pašība, bet gan cilvēka debesīm tāšāimnieka un Trīsvienības trešā spāja – Svātais Gars.

Iemesls, kāpēc cilvēkam atļāma garu un atstāja tikai miesu un divseļi, ir labi zināms. Ja cilvēkam nav gars, tad viņš nevar izzināt. Ja cilvēks nevar izzināt, tad viņam cits nekas neatliek kā ticēt visam. Ticība kā stāvoklis cilvēka dzīvē galvenā jēga. Pēc 869.gada Rietumu civilizācijā garīgums ir tikai kristī nisma dogmātiskais Svātais Gars. Eiropas garīgā vēsture faktiski ir miesas un divseles vēsture. Miesa un divsele ir galvenie spēki; gars ir izslēgts no šiem spēkiem.

Svātais Gars faktiski ir iepazītais Kristus. Ja likvidējam individuālo garu, tad cilvēks nevar

XII gs. bija tulkošanas gadsimts, tulkojot latīņu valodā no grieķu, arābu, ebreju valodas grieķu valodā sacerstus, darbus matemātikā, astronomijā, medicīnā, filozofijā. Latīņu

valod p r tulkoja ar Kor nu. Tolaik veidoj s cilv ki, kuri lepoj s ar zin šan m. Eirop s ka atz t, ka zin šanas ir bag t ba. Zin šanas ieguva soci lu v rt bu un reput ciju.

XII gs. eiropiešu sabiedr b rodas jauna kasta – klerku kasta, kurus v l k nosauca par inteli enci. Jaun klerku kasta s ka ie emt sabiedr b svar g ku vietu nek bazn cas klerki. Ta u topošajai inteli encei piemita viena v j ba – run t un run t par visu kaut ko, it k orient tos visos jaut jumos uz pasaules. Inteli ences rašan s iedibina soci l s atlases principu gluži vai pat biolo isk aspekt . Cilv kus s k dal t „*docti*” un „*indocti*”. T tad s ka dal t izgl totos un neizgl totos, kas paties b var ja noz m t cilv kos un dz vniekos, jo neizgl tot ba asoci j s ar dz vnieciskumu.

Bolo as universit ti dibin ja 1119.gad , un pirmaj laik taj bija tr s fakult tes - medic nas, filosofijas, ties bu, bet no XIV gs. ar teolo ijas. Universit šu dibin šanas bums s k s XIII gs., kad darb bu uzs ka universit te Par z , Kembridž , Oksford , Salamank , Monpelj , Paduj , Neapol , Tul z , Sjenn .

Eirop s ka veidoties tr s varas strukt ras: sv t s bazn cas, laic g s varas un zin tnes. XIII gs., kad universit tes c n j s par savu akad misko br v bu, šaj c tika ievilkta zin tne, kura k uva par varas instrumentu. Zin tnieka un zin šanu neatkar bu aizst v ja Dante, Abel rs. Universit tes akad misk br v ba balst j s uz vair kiem postul tiem: ties bas las t lekcijas jebkur universit t , ties bas stud t jebkur zem , ties bas uzaicin t no rzem m viesprofesorus. Universit t s nebija pie emts akcent t studenta un pasniedz ja etnisko izcelsmi.

Akad misk s br v bas koncepts universit t s praktiski tri nostiprin j s, jo no paša s kuma nevienu nebaid ja izsl gšana no bazn cas un pat sadedzin šana uz s rta. Ta u universit šu neatkar bu sagr va, k uzskata Karens Svasjans, profesionaliz cija. XII gs. darboj s zin tnieks-diletants, kas faktiski bija ne no viena neatkar gs cilv ks. XIII gs. jau domin profesion lis, kas kop ar citiem t diem pašiem profesion iem ir izveidojis savu korpor ciju. Korpor cij galvenais ir stat ti, simbolika, ritu li. Zin tnieki k uva atkar gi no korpor cijas. Pie tam ar tie zin tnieki, kuri var ja neiest ties attiec gaj korpor cij . Korpor cijas s ka pieš irt akad miskos zin tniskos gr dus un nosaukumus. G te sav laik zin tniekus doktora mantij sal dzin ja ar pašapzin g m p c m.

Ta u reiz ar korpor ciju un citu zin tniski organizatorisko instit ciju, zin t u doktoru un profesoru kastas izveidošanas s k s dz vo zin šanu vaj šana. Par dz vaj m zin šan m n kas saukt t s zin šanas, kuras m ksl gi netika atrautas no zin tnieka gar g s pasaules.

Protams, eksist ja jaut jums par to, k dai ir j b t kristi nisma filosofijai. K redz j m iepriekš, vieni teica, ka filosofija nav vajadz ga, jo viss jau ir pateikts B bel . Citi tiec s filosofiju „atbr vot” no pag nisma, proti, hell nisma filosofijas, kuru piln m r izn d ja VI gs., kad p c tam iest j s vair kus gadsimtus ilga „tumsa”. Patiesa interese par filosofiju atdz voj s K r a Liel vald šanas laik , p c kura atkal iest j s „tumsa”. Atcer simies, Aristote a darbus s ka iek aut universit šu programm s XIII gs.

P c tam sekoja viss p r jais. XVIII gs. bija zin tniskuma tot las uzvaras gadsimts, kad zin tniskums k st par galveno sp ku kult r , apriori nosakot kultur l bas, inteli entuma krit rijus, bet galvenais – sp jot noskaidrot paties bu par visiem jaut jumiem. Zin tne k uva par modi, notika zin tnes institucionaliz cija un depersonaliz cija, universit tes k uva par galvenaj m institucion laj m form m zin tnisko kadru fabric šan ; par zin tnieku var k t ikviens, minim l pras ba – universit tes izgl t ba.

M sdien s zin tne jau ir ieguvusi masveida par d bas statusu. To liel m r veicin ja buržu ziskais toss ar savu mor li un attieksmi pret zin tni. Buržu zijas kontingents

veidoj s k dar jumu cilv ku kontingents, kas viduslaiku reglament ciju nomain ja ar konkurenci, tirgus likumiem, r pniecisko revol ciju, rentabilit es, pe as, kapit la fantomu. Konkurenci, t d v to tirgus lo iku var uzskat t par jaunu mentalit es iez mi, jaunu dom šanas t mu, jaunu dz ves stilu, jaunu pasaules interpret ciju. Saprotais, buržu zija ar zin tni pak va sav m interes m un vajadz b m. Zin tne k uva par kapit lisma ekonomikas kalponi. Tas attiecas ar uz filosofiju.

Zin tnisk pasaules uzskata triumfs tikai pirmaj laik var ja sag d t gandar jumu, jo visai dr z n c s run t par jaunu „templi” un jauniem „priesteriem”, k zin tni un zin tniekus d v ja G te. Vi š zin tni nosauca par „otru priester bu” (ein anderes Papsttum). Zin tne un zin tniskums tri izv rt s par jauna tipa hegemoniju, kad interese par paties bu bija niec g ka nek interese vald t, uzkundz ties un komand t padotos „priester bas ganus”. Ar Osvalds Špenglers Rietumu zin tnes organizatorisko uzb vi sal dzin ja ar kristi nisma bazn cas organizatorisko uzb vi paši protestantisma zem s. Zin tnes pasaul ievies s sava zin tnisko gr du un amata nosaukumu hierahija, sakr la valoda. dogmas un aksiom tisk s paties bas, cit šanas ritu ls, repres vo m ru indekss pret nepaklaus gajiem un br vdom t jiem, s kot ar noklus šanu un nepublic šanu un beidzot ar atkl tu publisku vaj šanu, izraid šanu no valsts, ieslodz šanu psihiatriskaj slimn c , koncentr cijas nometn , cietum , nogalin šanu.

Var droši apgalvot, ka jebkura laikmeta filosofijas identit ti nosaka domin jošais filosof šanas tips, kur savuk rt liela loma ir abstraktuma pak pei. T vien liekas, ka cilv ka gara un intelekta, bet galvenais – izzi as m r is ir vienm r bijusi nepieciešam ba sasniegt abstraktas virsotnes, piln m r atrauties no jutekliski konkr ti izzin t s re l s pasaules. T vien liekas, ka zin tni interes nevis pasaule pati par sevi, bet gan diskurss par pasauli.

Abstraktas refleksijas pieaugums Rietumu filosofijas v stur , saprotams, ir ac mredzams fakts. Jaut jums ir par to, pie k tas noveda un vai tas var b t filosofijas vien gais m r is, jo varb t ir iesp jami ar citi m r i un veids, k tos sasniegt. Rietumu filosofijas v sturisk s att st bas rezult ts ir abstraktais intelektu lisms, l dz kuram filosofija jau bija non kusi G tes laik . G te nem l ja filosofisko abstraktumu. Vi š ieteica b t bu patur t sav priekš vienm r dz v veid , bet nevis b t bu t l t nogalin t ar v rdu. T viet , lai nost tos starp dabu un subjektu, zin tne tiecas nost ties dabas viet un t p c pak peniski k st tikpat nesaprotama k daba.

Tagad m s labi zin m, ka zin šanu pieaugums par dabu veicina att lin šanos no dabas. Dabaszin t u progress veicina re l s dabas izj tas zudumu. Eksperimentu komplic t ba, matem tisko mode u pielietošana, dabaszin t u matematiz cija, kas tiek pasludin ta par zin tnisk s izzi as kalngalu, - tas viss prasa zin mus upurus. Par galveno upuri k uva personiskais kontakts ar izzi as priekšmetu. Citiem v rdiem sakot, model šana uzvar ja un izst ma ori in lu. Dz v s uztveres viet st j s abstrakts shematisms. L nijas, punkti, elipses, parabolas, lat u un grie u alfab ta burti uzkundz j s realit tes viet , un nosac t ba tiek pasniegta k realit te. Abstrakciju uzvaras g jien punktu pielika filosofi: tas, kas nav nosac ts, visp r nevar b t par zin tnisk s izzi as t mu. G te zin ja, ka augst kais, ko cilv ks var sasniegt izzi as proces , ir izbr ns. Izzi a ir kaism ga sp le, kura risin s starp izbr na diviem poliem – s kotn jo un nosl guma.

Pirms Sokr ta filosofija neš iroja ideju un pieredzi. Priekš sengrie u filosofiem tas bija viens un tas pats. Vi u leksik v rds „ideja” neietilpa. Skatoties uz lietu, filosofi redz ja ar ideju. Cilv cisk s apzi as reduc šanas ce u pirmais s ka Platons. Vi a darb b s k s

idejas un pieredzes metodiska nodalšana. Viņa mērķa ideja vēršas uz objektu, taču tajā pašā laikā ideja jau pieder sev – eksistē atsevišķi. Pirmo reizi ideja kļūst par refleksiju un sevi apzinās kā refleksiju. Taču Platons bija gan loģikas autors, gan mitoloģiski metafizisko konstrukciju autors. Platons mērķa atšķirt juteklisko no ideālā, abstraktā. Jutekliskais ir pārjēgoša lieta, ideālais ir mērķis, kas ir patīkams. Jutekliskais – maldīgs, ideālais – vienmēr patiesais. Jutekliskais ir pieredzes sfēra, ideālais – ideju sfēra. Aristotelis atzina ideju pasauli, taču akcentēja pieredzes pasaules svarīgumu. Idejai ir jāizskaidro pieredze, bet pieredzei ir jānovēl dzīve. Viņš loģiski visaugstāk vērtē domas disciplinētību, bet nevis loģikas pašmērķi, ko vēlāk visaugstāk vērtē Rietumu filosofi.

Neoplatonisms un sholastika galvenokārt „mācīja” ar idejas problēmu: vai idejas eksistē patstāvīgi jeb ir ietvertas pašos priekšmetos. Sholastikā pieredzei nomaināma ticība. Daudzus gadījumus sholastikas lozungu bija „ticu, lai saprastu”. Ideja kļuva par loģikas jēdzienu. Ideja vairs nebija reālās pieredzes fakts, bet eksistēja tikai prātā. Savukārt pieredze tika atdota jēgtā, un pieredze var būt tikai jutekliskā pieredze. Tādējādi jutekliskais tika atrauts no idejas: doma nevar sev ietvert pieredzi, domas pieredze nav jutekliskā pieredze. Ideja tika totāli atrauta no empīrikas. Filosofam doma kļuva par jēdzienu. Taču patiesā doma nav jēdziens. Jēdziens attiecas uz domu, taču nedz viszieds uz dzīvību.

Refleksīvās apziņas (racionalisma) un pieredzes apziņas (empīriskā) antinomiskumu apskatīja Džordžs Džūms, taču viņš absolūti jāpiedzīvo. Viņš skaidroja, ka mēs varam skatīties tieši tieši, iztēloties visu iespējamo, taču mēs izziņas nevar atrasties no mums pašiem, mēs esam buvēne, nekad nevaram iepazīt citu veidu, kas tikai kā savu esamību un savas izjētas mēs „Es” pasaulē. Izziņa ir ieslēgta mūsu smadzenēs, un tas liedz apziņai tuvojties „objektam”, kādā apziņa nevar kāt „objektu”. Imanuels Kants enīlcentrālā samierinātā pusē – racionalismu un empīrisku – savā slavenajā kriticisma koncepcijā, analītiski pārskatījis izziņas iespējas „Tāpat kritika”. Kanta filosofijā izziņas objekts kļuva pati izziņas spēja – mēs pārbaudām, kas loģiski apstrādājams jutekliskās pieredzes saturu un tāpēc ir „objektīvs” pret objektu.

Taču Kanta darbā bija negaidīts iznākums. Kanta filosofijā zināšanas rodas jutekliskuma saprātīgās sintēzēs. Viņa konstrukcijai ir trīs līmeņi: pirmais – jutekliskā sfēra, otrais – jēdzieni, trešais – idejas. Trešais līmenis ir norobežots no pārējiem diviem līmeņiem: ideju nevar zināt, idejai var un vajag vienmēr ticēt. Izziņas kritikas secinājums: ideja ir pietupināta jutekliskajam, un pieredze ir jutekliskā pieredze; ideja, kura tiecas domāt par juteklisko, ir nolēmta ildzīgai un maldīgai. Kā raksta Karens Svasjans, Kants likvidēja *gnosis*, izziņas šānu tādā apmērā, kurus eiropieši domā vēl nebija piedzīvojuši. Ideja jeb doma tika atrauta no objektiem, par kuriem faktiski nav nekāda interese. Objekti kļūst par objektiem tikai izziņas procesā. Pēc Kanta eiropiešajai filosofijai šīs tendences definēja pasauli nevis tādā, kāda tā ir pati par sevi, bet gan kāda tā atspoguļojas mūsu izziņā.

Priekšstats, ka filosofija attīstās no jutekliski konkrētā uz abstrakti vispārīgo, ir sastopams ar tagad. Pie tam šajā virzībā saskatāmas filosofijas jēgu un filosofiskā progresā mērķi. Tādējādi abstraktā refleksija kļūst par ideālu un kritiku. Tāpēc filosofu aprindās mūsdienās runā par senāko laikmetu domātāju naivitāti – Pitagora, Platona, Aristoteļa naivitāti. Kants par Platona uzskatiem sacīja: „saprātīgs dogmatisms”. Bertrāns Rasels nosauca Empedoklu par „šarlatānu”. Protams, tamlīdzīgus epitetus lieto cilvēki, kuri

Vien gais, ko nevar ne racionāli, ne empīriiski pārbaudīt, ir simbols problēmā. Simbols problēmā nevar atrast tikai teorētiskā veidā. Simbols ignorē tradicionālo priekšstatus par teoriju un liek izvēlēties citu pieeju. Saskaņā ar simbolu teorētiskajiem postuļiem ir jāatpazīst un jāsamierinās ar savu impotenci simbola klātbūtnē. Simbols iezīmē savdabīgu robežu teorijai, skaidri un nepārprotami norādot uz teorijas ierobežotību.

Simbols vienmēr ir ēder gē. Priekš teorijas fana simbols kst par ēder bu, jo teorijas fans ir spiests atsac ties no konsekventas teoretiz šanas zin tnisķi stingr form . Ta u ar prakti im simbols ir ēder ba, jo prakti is nem l nek t da, ko vi š sav priekš nevar saskat t ar sav m ac m. Simbolu nevar saskat t. Un t p c prakti im simbols ir lieks un vien ģi trauc , jo neietilpst re laj pasaul .

K d intervij Karens Svasjans teica: „
 „...
 „...
 ()
 „...
 „...
 „... [..]
 „...
 „.../21/.

- 2/ Skat.: <http://www.polit.ru/lectures/2004/12/20/sedakova.html>.
- 3/ Skat.: . , 2003, 1.
- 4/ Skat.: . , 2000, . 440-448.
- 5/ Skat.: : .-
(01/2008-01/2009).
- 6/ Skat.: . ? – , 2002, 53.
- 7/ . : - - . ,
1996, . 72, . 117, . 175.
- 8/ Skat.: „ » (, 1996, 14.
1970-).-
- 9/ .- : . 1981. ., 1981, .69-70.
- 10/ Skat.: Windshuttle K. The Killing of History. New York, The Free Press, 1996.
- 11/ Skat.: . –
, 2005, 75.
- 12/ Skat.: . - /Word, 2009, 61.
- 13/ Skat.: . - : - ?
http://www.if.russ.ru/issue/13/20030615_art.html.
- 14/ Skat.: „ , 2000, 2-3. <http://www.polygnosis.ru>.
- 15/ .
<http://www.anthropology.ru/ru/texts/dokuments/weltethos.html>.
- 16/ Skat.: . – . <http://www.russ.ru>.
- 17/ Skat.: . –
7. , 2006, 4.
- 18/Skat.: .
http://www.rvb.ru/swassjan/stan_evr_n/01text/02.htm.
- 19/ Skat.: . – /Word,
2007, 56.
- 20/ Galvenok rt izmantoju Karena Svasjana gr matas par G ti, simbolu, Eiropas filosofiju un zin tnes v sturi, cilv ka identit tes problem tiku, k ar vi a rakstus un intervijas (skat.: <http://www.rvb.ru>; <http://www.karenswassjan.com>).
- 21/ Skat.: Credo New, 2009, 4.
- 22/ Skat.: , 2007, 14 (555).